

POLITIKA

Ferd. Peroutka:

Zpověď slepého mládence.

Pan Jan Scheinost, dříve spisovatel a nyní generální tajemník fašistů, pořád ještě nechce věřit, že vsadil na špatnou kartu, a vykládá v »Rozmachu« veřejně, jak to přišlo, že se dal k fašistům. Myslí snad, že se o to bude jednou zajímat historie. Drže černého Petra v ruce, maluje si jej na růžovo a hlavně ovšem vymazává jeho dlouhé oslí uši. Dostane-li se nehloupý člověk a se smyslem pro sebeúctu nějakou náhodou nebo veden jsa nějakou nezdravou logikou mezi československé fašisty, pak jsou pro něho jen dvě možnosti: buď rychle vytřese prach z obuvi své nebo se bude tvrdošíjně zdráhat spatřit pravou podobu československého fašismu, bude jej pozorovat růžovým skličkem, bude mezi sebe a něj stavět nějaké iluze.

Pro případ — dosti pravděpodobný ostatně — že někteří čtenáři nikdy se něčeho nedoslechli o p. Scheinostovi, budiž jim tuto představen: učinili jsme již několikrát zmínku o tlustých a hubených mládencích Durychových; p. Scheinost patří mezi ty tlusté; v poválečné době, kdy v ohledu duchovním panoval velký zmatek, kdy člověk se měl rozhodovati mezi deseti nebo dvaceti navzájem se rvoucími systémy a kdy nic nebylo jistého, udělal pan Durych na jistou část mládeže dojem, ukázav jí na pevnost, velikost a jistotu ideologie katolické; ona část mládeže pochopila, že být katolíkem v době, která přestává být katolickou, je právě tak zajímavé, jako bylo vystoupení z církve v dobách minulých, a slibuje zájem děv; slibte mládeži, že se stane zajímavou — a můžete se vsadit, že neodolá. Pan Scheinost se stal jedním z bojovných mladých katolíků. Z bojovných ovšem: neboť tehdy jednak radikálnost visela ve vzduchu, jednak Léon Bloy, duchovní otec Durychův a dědeček Scheinostův, byl také bojovný. Pak visel tenkrát také ve vzduchu ještě Chesterton: čtete-li tohoto spisovatele trochu povrchně, můžete nabýt povzbuzujícího dojmu, že pítí vína je podstatnou částí katolické životospřávy, a že pítí je v očích Říma skoro tak důležité jako nehřešiti; mimo to, jak známo, je pan Chesterton nejveselejší muž této doby, a poněvadž už není možno lákat ke katolicismu voláním, že tu je místo záslužné askese, měl Chesterton u leckteré mladé duše úspěch tvrzením, že katolictví je nejveselejší náboženství a že se nejspíše snáší s děláním šprýmů. To vše dobře odpovídalo mladým náturám. Pokud pak je mládeži dána potřeba útočnosti, vyhovoval jí opět Léon Bloy: spisy tohoto autora přesvědčovaly každého, že nikdo nemůže tak hrozně a tak statečně nadávat jako pravověrný katolík, už proto, že nikdo jiný nemá k tomu tolik příčin v době, která se pouští katolictví.

Tak tedy byl katolicism této družiny založen více na Bloyovi a Chestertonovi než na Kristovi a sv. Pavlovi.

Od tohoto druhu katolicismu, kterému bujnost a nadávání zastíňovaly všechny ostatní křesťanské cnosti, dostal se pan Scheinost nezdravou logikou až k tajemnictví v obci fašistické. Jsa básníkem, myslil, že to bude stolec kamenný; nebude ho ušetřeno poznání, že to není ani obstojně trvalé zaměstnání.

Je pochopitelné, že někdo, kdo více se zabýval starým katolicismem než moderním světem, vrátí se s určitým pohrdáním k demokracii; v parlamentě ovšem není nic tak pevně uspořádáno jako v církvi; demokracie nemá neomylnou autoritu, jako ji má katolictví; v demokracii ukazuje se někdy zmatek, pokusy, tápání. Článek p. Scheinostův v »Rozmachu« je pln řeči o autoritě; světový fašism chce obnovit myšlenkovou autoritu; demokracie je rozplizlá a neúčinná; velké, prozřetelnostní úkoly národů rozpouštějí se v demokratické vodičce; fašistická vláda vládne z titulu svého vyššího určení; fašismus vytvoří novou periodu světových dějin, lepší a zdárnější než renesance a reformace; proto já, Jan Scheinost, dal jsem se mezi fašisty a proto teď s nimi vyji. Poučen býv katolictvím o nutnosti autority a jsa prý naplněn touhou po činech, již nestačilo psané slovo, vydal se pan Scheinost hledati tu sílu, která by mohla obnovit autoritu; domníval se naléztí ji v československém fašismu. Šel tam, kde nejvíce o tom mluvili. To je takový omyl, jako kdyby člověk, který si přeje být mezi silnými lidmi, vešel do pouťové boudy, kde zdvihají papírová závaží, a byl tam spokojen. Z článku pana Scheinosta zřejmě vysvítá, že pokládá fašismus za znamenitý nástroj pro církve bojující; ale to a vůbec celé trápení jeho ducha dovede z celého československého fašismu pochopit sotva deset lidí, a to jsou jeho osobní přátelé; sám p. Gajda by se jen spotil marnou námahou pochopit článek v »Rozmachu«.

Tak tedy se p. Scheinost vydal mezi naše fašisty, aby pomohl obnovit myšlenkovou autoritu. Zdá se nechápat, že je marno hledat myšlenkovou autoritu tam, kde se uznaně nejméně myslí. Po myšlenkové stránce je fašism asi to nejmizernější a nejchudobnější, co v naší politice dosud bylo. Přeje-li si p. Scheinost naléztí chuť k násilí, tu je opravdu na správné cestě, jde-li mezi československé fašisty; ale pokud se jakéhokoliv myšlení týká, je to jako jít pro pomeranče na sever. Ovšem s p. Scheinostem bude těžká řeč; jako tak mnozí theoretikové vidí spíše svou theorii než skutečnost; mluví o jakémsi ideálním obraze fašismu a docela nevidí, jaký československý fašismus konkrétně jest. Růžové brýle theoretického mámení mu přirostly na nos. Zamilovav se do svých velkých slov, ztratil zcela smysl pro fakta — to je počátek všech intelektuálních neřestí. Pan Scheinost budiž zachován jako příklad, jak mnoho slepoty se může cestou přidružit ke vzdělání. Zpověď p. Scheinostova v »Rozmachu« je jako dlouhé mluvení ze sna. Fantasíruje o ideálním fašismu, ale žádné hnutí neexistuje samo o sobě, hnutí jsou lidé, kteří je dělají, vedou a za ním běží, a p. Scheinost vůbec nevidí ty Gajdy, Paulusy, Karlíky, Zástěry, velký ten koš podrážděné a

rozlézající se nedostatečnosti. Věřme v jeho naivnost a věrme, že by odešel, kdyby prozřel. Zatím je v komické situaci muže, který svá velká slova může do-
ložit jen žalostnou skutečností. Praví, že demokracie je maskovaná anarchie. Ale poslední události v česko-slovenském fašismu, které se krátce dají charakterisovat jako boj všech proti všem, ukázaly, že česko-slovenský fašism je anarchie dokonce nemaskovaná. Toto hnutí se veřejně rozvrátilo v den, kdy bylo zřejmo, že naprosto nestačí na to, aby aspoň vůdcům opatřilo kariéru. Praví-li kdo, že takové hnutí obnoví ztracenou autoritu, pak mluví ze sna, a není to nic jiného než to.

Pan Scheinost sám zdá se pocítovati jakousi nesnáz. Vyhnul se jí zatím tak, že dlouze a široce promluvil o ideji světového fašismu, a přecházející k fašismu česko-slovenskému, přetrhl chytře strunu své lyry a řekl, že teď už nemůže dál hrát. »Fašismus český«, napsal, »liši se už dnes od italského mnohými znaky, o nichž nelze se šířiti zde. Neutekou, a bude příležitost pojednat o nich jindy.« Je úplná pravda, že zvláštní domorodé rysy českého fašismu neutekou. Nemohou utéci, neboť jsou jeho podstatou. Ale pan Scheinost sotva se odváží pojednat o nich otevřeně, neboť jsou to rysy neblahé. Český fašismus skládá se ze tří složek: hospodských povídalů, nepodařených mstivců a podrážděných bohatců. Nic jiného není oněmi »mnohými znaky, jimiž český fašismus už dnes liši se od italského«. U každého z fašistických vůdců můžete stopovat osobní důvody, které ho přivedly až na tuto poslední štaci. Aby se inteligentní člověk dal do této společnosti, k tomu je třeba míti buď kachní žaludek nebo zcela naivní mysl, která není schopna vidět to, co jest. Pravá podstata případu pana Scheinosta je v tom: dětinství. Jen tak je možno s čistým celkem srdcem dát se do této nejmi-zernější společnosti, jen tak je možno, že pan Scheinost pokládá své generální tajemnictví ve fašismu za část »podivuhodných cest božích«, ač to lze po právu pokládat jen za část lokálního nesmyslu. Kdo má smysl pro humor, dovede oceniti výkon p. Scheinostův, který uvádí do přímé souvislosti s bohem toto hnutí, které původně vzniklo jako národně demokratická služka a pak se postavilo na vlastní nohy jako hnutí lidí, kteří chtěli mandáty. Pan Scheinost pohrdal politickými stranami a vydal se hledat něco, co by bylo lepší než ony: ale vybral si nikoliv nadstranu, nýbrž podstranu, něco, co je ještě pod úrovní běžného politického stranictví. Šel hledat někoho, kdo by dovedl obnovit autoritu, a potkal se s Gajdou a šel za ním; kde je skutečnost tak žalostná, tam je ovšem třeba mnoha velkých básnických slov; každá strana má své tajemství, a skrývané tajemství fašismu je to, že Gajda je obyčejný politický analfabet; p. Scheinost, jehož styky s poesíí jsou zřejmé, pokládá však Gajdu za »nástroj moci vyšší«. Za omluvu mu služ, že napsal svůj článek ještě dříve, než tento nástroj moci vyšší byl na Moravě jinými nástroji moci vyšší, t. j. nespokojenými fašisty, vyhozen ze sálu. Není třeba už mnoho se zabývat fašismem, neboť tyto nástroje moci vyšší se odpraví navzájem. Mluví o tom pouze proto, že od tohoto boje všech proti všem, který je horší než v kterékoliv politické straně, očekává p. Scheinost obnovení autority ve světě.

Omyly p. Scheinostovy hodlají býti tvrdošijné: »budu bojovati do konce svých sil«, píše. Člověk musí míti

dobry poměr k poesii a umět si svět dělat zábavným: toť tajemství toho, proč někteří lidé dosti dlouho vydrží v trapné situaci a tváří se vesele. Pan Scheinost si osla-zuje život tím, že se pokládá za přední stráž velké myšlenky; ne všichni mohou jíti za ním na místo činu; někteří prý přicházejí a omlouvají se: »Ženu jsem pojal a nemohu přijíti.« Opět se tu projevuje talent k poesii, který maluje český fašismus jako úkol obzvláště nebezpečný a vyžadující celých lidí; ve skutečnosti je to zaměstnání velmi pohodlné a povídat v hostinci může i muž, který má tolik žen jako Mohamedán. Kdyby přátelé p. Scheinostovi byli k němu zcela upřímní, řekli by mu něco jiného: rozum jsem pojal a nemohu přijíti.

Případ generálního tajemníka fašistů je jen proto zajímavý, že ukazuje, kterak ani vzdělání ani inteligence nejsou spolehlivou obranou před pošetilostí. V podstatě je pan Scheinost obětí neurčité touhy po radikalismu, proti níž jsme mnohokrát polemisovali. Pan Scheinost je generálním tajemníkem hnutí dnes již odbytého. Zabýváme-li se jím ještě, necht si to vyloží jako vlídnou účast na jeho osudu.

Kul pikle, lhal a zrazoval.

V Gajdově případu nerodily hory a neprodily myš, ale rodila myš a porodila horu. Zásluhou porodních babiček. Některé politické strany, před tím, než byly vládní, a i pak, když už byly vládní, udělaly z Gajdovy věci aféru, která rozhodně přesahovala formát této osobnosti. Pan Gajda nechodil v našem veřejném životě po svých, nýbrž po chůdách, které mu ochotně opatřili někteří politikové. Ze dvou důvodů: věřili, že se blíží doba, kdy socialismus a nesocialismus se octnou v boji proti sobě, a pan Gajda ujišťoval, že jeho meč se hýbe na stěně touhou pustiti se do socialistů. Tento důvod, jak se zdá, platil pro ty hloupější, kteří věřili ve fantastický okamžik, kdy dvě fronty se srazí na ulicích. Jsou lidé, kteří mají stále vyvalené oči očekáváním hrozných věcí. Pro ty chytřejší a cyničtější byl jiný důvod, aby se láskyplně ujali Gajdova případu: zdálo se to být dobrou příležitostí proti Masarykovi a Benešovi. Gajda zdál se být dobrým beranem do vrat pražského hradu. Bylo to v době, kdy by se páni byli chopili stejně horlivě jakékoliv jiné příležitosti, jen sli-bovala-li možnost dostati se na kobyliku dvěma mužům, z nichž jeden se provinil tím, že je zván osvoboditelem; a druhý tím, že byl nepřetržitě zahraničním ministrem, čímž byl povyšován nad ostatní zasloužilé muže, kteří jednou ministry byli a jindy nebyli. Právní podstata Gajdova případu hrála celkem malou roli: nezáleželo na tom, čím byl Gajdův případ po právní stránce, ale na tom, co z toho dovedl ten či onen agitátor udělat. Kdyby nebyla bývala tato politická posila vtrhla do pole, nikdy by nebyla mohla osůbka jako Gajda vyhrožovat, že povalí demokracii. Byla to tedy politika, jež zdržovala krok justice. Agrární, národně-demokratický, katolický tisk otevřeně prohlašoval tuto věc za politickou. Gajdův případ by byl dávno vyřízen, kdyby tyto strany nebyly nad tím tak rozmrzelé jako dítě, když mu berou oblíbenou hračku.

Gajdův případ byl od počátku jasný každému, kdo si přál, aby mu byl jasný: muž s ctižádostivými plány, udržující styky s převratnou skupinou a tu a tam

i otevřeně mluvící o převratu, nemá co dělat na odpovědném místě armádním, a čím dřív je pryč, tím lépe. Nemělo by smysl brát volební právo prostým vojákům, kteří mohou dělat jen velmi malou politiku, kdybychom dovolovali šéfům generálního štábu, aby dělali politiku vysokou. Ale ku podivu, právě těm stranám, které se horlivě zasazovaly o to, aby bylo vojákům vzato volební právo svádějící je k politice, nezdálo se být nepřijemno, chystal-li se dělat politiku — a důkladnou politiku — Gajda. Byl to patrně následek starodávného citového rozdílu mezi mým a tvým. Považovaly Gajdu za svého, a odtud ty slzy a odtud velikost Gajdovy aféry. Někteří lidé se trénovali na fanatiky pravdy, a slovo »žaluji« v Dreyfusově procesu dostalo u nás řadu maličkých napodobitelů, většinou takových, na něž by především mělo být žalováno. Lháři křičeli, že bojují za pravdu, a ti, kdo tropili zmatek, předstírali, že chrání pořádek.

Nic nesjede »Venkov« tak rychle a snadno s jazyka jako obviňovat někoho jiného z anarchie. Stačí, abyste nesouhlasili v tom nebo onom s agrární stranou, a paže agrárního žurnalisty se vás zmocní a hodí vás do jednoho pytle s Kropotkinem. Právě nyní dostal se »Venkov« na ono vývojové stadium, že se chystá prohlašovat za anarchistu každého, kdo slovem nebo písmem brání tomu, aby se agrární strana obohacovala z veřejných peněz. Čekali byste, že bytost, již se anarchie tak velice protiví, bude státi v našem veřejném životě jako vynikající příklad neanarchističnosti. Ale v aféře Gajdově počínaly si »Venkov« s »Večerem« právě velmi anarchiisticky. Je třeba si uvědomiti, že jsou to orgány ministra národní obrany, tedy právě toho muže, který je odpověden za spravedlivé vyřízení Gajdovy věci; že jsou to dále orgány ministerského předsedy, který je za to rovněž cele odpověden. Vláda občanských stran měla celý případ ve svých vlastních rukou — a tisk občanských stran bouřil a žaloval, že se připravuje nespravedlnost. Měla-li se tu státi nějaká nespravedlnost, kdo jiný by ji mohl spáchat než právě vláda občanských stran? Komu jinému dovolovala by jeho kompetence dopustit se podvůdku než ministru národní obrany? Měl občanský tisk v úmyslu žalovat na své? Měly »Venkov« a »Večer«, které rozšiřovaly podezření, spadeno na pana ministra Udržala? Zajisté nikoliv, neboť žádnému níže postavenému agrárníkovi není dovoleno míti spadeno na výše postaveného agrárníka. To vše bylo namířeno na ministra Beneše. Jen proto nevzal agrárník žurnalista do ruky telefon a nezeptal se agrárního ministra vojenství, je-li postaráno o to, aby se nestala žádná nespravedlnost. Zdá se, že tento způsob získati si informaci musil by každého napadnout. Nezapadl však ani agrární ani národně demokratické ani katolické žurnalisty, nebo napadl-li je, rychle jej zaplašili, myslíce patrně, že věci tak důležité nemají se vyřizovat cestou tak jednoduchou. A tak začala zcela dětská hra na schovávanou. Vládní tisk pronášel žaloby a podezření, nemoha si jaksí představit, že každé žalobné a podezřívavé slovo logicky nemůže padnout na ničí jinou hlavu než právě na hlavu jeho vlastní milované vlády, která jediná měla moc, právo a odpovědnost definitivně vyřešit Gajdův případ. Vláda dostala k vyřízení aféry: vládní tisk volal na všechny občany, aby si dali dobrý pozor, neboť sotva prý bude ta aféra vyřízena spravedlivě. To je ovšem velmi důkladná ukázka anarchie. Jedním, přímo odpovědným za to, co se stane s Gaj-

dou, byli ministerský předseda a ministr národní obrany. Ale vládní tisk zcela ignoroval tyto ctihodné instance a obracel se výhradně na ministra Beneše, v jehož kompetenci, jak každý dostatečně ví, naprosto není pensionovat generály nebo vůbec něco o nich zařizovati. Agrární a ostatní tisk bojoval proti muži, v jehož moci naprosto nebylo dopustit se nějaké nespravedlnosti proti Gajdovi. Jak patrné, ne o Gajdu šlo v této věci. Vyšší zvěř se honila.

*

Konečný rozsudek nad Gajdou není bez rysů polovičatosti. Vzal-li kárný výbor za prokázáno, že »Gajda projevil úmysl připravovati státní převrat«, není zcela srozumitelné, proč tvrdé lože, na které dopadl, bylo mu vystláno aspoň pětasedmdesáti procenty pense. Také se to nezdá patričním způsobem, jak jednati s mužem, který — jak opět kárný výbor vzal za prokázáno — slíbil bolševikům, že jim bude dodávati vojenské zprávy z válečné školy v Paříži, což znamená jinými slovy, slíbil zrazovati spojenecký stát. Je-li něco, co může živiti ještě nějaké pochybnosti o Gajdově vině v určitých myslích, pak jsou to právě ty tři čtvrtiny pense, které se mu ponechávají a které ukazují, že se s ním jedná nějak výjimečně, jak by se nejednalo s jinými vojáky, kdyby slibovali zrazovat sovětům Francii. Nevyznáme se natolik v tajích vojenské justice, abychom věděli, proč byla věc takto aranžována; je možno, že byla snaha u bývalých přátel, nenechat dopadnouti bývalého druhá příliš tvrdě. Ale takové kompromisy jsou schopny ještě dále trochu másti veřejné mínění; proto jsou škodlivé. I když snad špionáž, prováděná v neprospěch cizího státu, není soudně stihatelná podle našich platných zákonů, pokusy o státní převrat jsou aférka, na kterou patří spíše státní nadvláda než snížení pense o pouhou čtvrtinu. Po té stránce nepromlouvá tedy nález kárného výboru s potřebnou jasností, a je třeba to aspoň konstatovati, i když nemůžeme uvést všechny příčiny toho.

*

Podle nálezů kárného výboru bývalý generál Gajda je degradován a »jako k veškerým službám neschopný propouští se z vojenského svazku«. Neschopnost Gajdova k vojenské službě není ovšem tělesná; po té stránce je Gajda muž, který by mohl skály lámat a velmi bujarý, jak dostatečně prokázal všemi těmi dobrodružnými aférkami, jimiž počastoval naši politiku; není to celková tělesná slabost, pro niž byl superarbitrován, nýbrž obecná nespolehlivost; Gajda se propouští z vojenského svazku jako muž duševně neschopný k veškerým službám vojenským. Tato duševní neschopnost Gajdova pochází zajisté z doby, kdy se učil býti vojákem a generálem mezi drobnými a krátkodobými vládami sibiřskými, na které často stačilo jedině dupnutí, aby zmizely. Gajda nedovedl se dosti úplně rozloučit se svými dobrodružnými sibiřskými methodami, a nebylo jiného východiska, než že budto podlehneme on nebo vláda. Ostatně Gajda se dokonale postaral o to, aby si znemožnil návrat do armády, i kdyby se snad bylo ukázalo, že byl nevímén v některých věcech, které se mu kladly k tíži: nikdo by si nebyl mohl vzíti na svědomí a odpovědnost vrátiti armádě generála, který se zatím postavil v čelo bouřlivého a podvratného hnutí. Takový muž je ze všech nejméně vhodný, aby stál na vysokém místě v armádě. Ale kárný výbor upírá Gajdovi i ty vlastnosti, jež musí míti kterýkoliv důstoj-

ník i nízké šarže; kárný výbor konstatuje ve svém nálezu, že bývalý generál Gajda kul pikle, lhal a zrazoval. Dveře nemohou býti dosti rychle otevřeny, aby jimi vyletěl z armády muž takovýchto vlastností. —fp—

O určitých lidech.

Politická agitace — vědomě či mimoděk — počítá s tím, že v každém člověku jest kus romantika. Proto také jest tak přeplněna romantickými obraty. Kolikrát jen do měsíce každá strana táhne do boje, staví na obranu, slavnostně prohlašuje či protestuje, kolikrát jen do měsíce strana patheticky účtuje se svými odpůrci! Prostému člověku líbí se tato romantická atmosféra. Líbí se mu, že se na něj apeluje, aby šel bojovat, aby se stavěl na obranu, aby účtoval; tito lidé by byli jistě trpce zklamáni, kdyby viděli, jak příliš civilně, bez vzrušení, bez zájmu, probíhají ty různé porady, které vidí jen očima svých deníků a večerníků. Prostý člověk má rád tuto politickou romantiku. Nechce vidět věci jak jsou. Nechce vidět zelený stůl, kde se konec konců věci usmlouvají tak či onak. Jemu se líbí referáty, v nichž se zápasí, bojuje, neústupně prohlašuje, manifestuje.

Čteme-li články V. Dyka, najdeme v nich vždy něco romantického. Vždy tam vystupují romantické postavy »určitých lidí«. V. Dyk vyloží, jak věci — dle něho — jsou, a jak by se dle něho měly vyvíjet. Ale téměř vždy doloží: jsou určité kruhy, určití lidé, kteří tyto plány chtějí zhatit. Dyk není jediný. Dr. Borský drží se stejně houževnatě této legendy o určitých lidech. Čteme-li jeho články, vždy tam vystupují určití lidé, kteří do politického děje zasahují jako deus ex machina. A Borský obvykle snaží se naznačiti svým čtenářům, kde mají tyto určité lidi hledat. Naznačuje, že jsou to kruhy nejvyšší. Ve »Frontě« mluví Dr. Borský upřímněji. Tam vykládá, že nebude dále mluvit o Hradu jako souhrném názvu pro veškerou špatnost realisticou. Ne; pražský hrad je kus české minulosti, a ta byla by poskvrněna, kdyby ji Borský uváděl v souvislost, byť i jen slovem Hrad s celou tou realisticou společností (která je podstrčena pod pojem Hradu. Borský bude mluvit napříště o Praze IV. Což je opravdu náramný nápad.

V. Dyk vymyslel jednou heslo: osvobodit se od osvoboditelů. Dyk a Borský cítí se také býti povoláni bourat t. zv. osvobozenkou legendu. Toto bourání chtějí narafičit tak, aby trosky hezky padaly na T. G. M. a Beneše. Tito určití lidé jim umožňují najít východisko z každé politické situace. Borský a Dyk počínají si tak: vymysleli si určité lidi. Narafičili to tak, že čtenář pozná, že těmito určitými lidmi jsou Masaryk a Beneš. Nebo t. zv. Hrad. A tito určití lidé hrají v člancích úlohu zlých duchů. Borský a Dyk mají úlohu pohodlnou. Jak? Mluvili jste o Masarykovi a Benešovi? Ne, my jsme mluvili o určitých lidech. Čtenář přijde na své. Má v článku romantiku, v níž určití lidé hatí dobré úmysly. A ať národní demokracie dělá politiku jakkoliv, zachráni V. Dyk situaci tím, že pustí na scenu určité lidi. Podezírá je, že chystají levicovou vládu. Impu- tuje jim, že tvoří nelegální vládu. A když skončil Gajdův případ, a když Dyk by si musil položit otázku, proč Švehla, Šrámek, Udržal, tedy příslušníci většiny,

v níž jest nár. dem., skoncovali tento případ tak, jak si to nár. dem. nepředstavovala, má Dyk hned po ruce tyto určité lidi, kteří si vedle všech instancí vládních, parlamentních dělají dle Dyka co chtějí. Každý přijde na své: Dyk se zachráni z nepohodlné situace tím, že pustí určité lidi na scenu. Čtenář má svoji romantiku. Kdyby tito lidé, kteří tak rádi dávají se určitým lidem procházet ve svých člancích, řekli rovnou, koho tím myslí, mnohý by se jich zeptal: Myslíte to vážně? Takto si vymysleli jen určité lidi, nikoho nejmenujíce. Situaci, kterou by dr. Kramář mohl rozřešiti poctivým: »stala se chyba«, zachraňuje Dyk svými určitými lidmi. Nemůže mluvit konkrétně. Skrývá se za určité lidi tam, kde by byl povinen říci, co ví, co vytyká, konkrétní věci, konkrétním osobám.

Tito určití lidé (kteří byli neobratně vymyšleni) jsou jen dokladem útěku odpovědnosti. Prostý člověk by šel na situaci tak: buď něco vím, a pak to řeknu zcela určitě. Anebo: nevím nic, a potom jsem zticha. Dyk a jeho spolubojovníci volí cestu střední, která není zlatá. Tvoří legendu, o určitých lidech, kteří jsou prapříčinou — dle nich — české miserie.

K. T.

B. Pezný:

Velkostatkářské peníze.

Nepřátelé našeho státu a nevlídní pozorovatelé našich vnitřních poměrů dovolávají se vždy jednoho argumentu: pozemkové reformy.

Činitelé, jimž je úředně uloženo sledovati psaní zahraničního tisku o našem státu, sotva najdou jediný nám nepříznivý článek v cizích novinách, aby v něm nebylo poukazováno na nespravedlivé provádění pozemkové reformy a na kruté zacházení s bývalými vlastníky velkostatků. Ti, kdož se ptali lorda Rothermera na příčiny jeho rozhořčení proti Československu, musili též vyslechnout argument o pozemkové reformě, neboť zejména v Anglii jsou hromaděny žaloby někdejší naší šlechty na záborový režim republiky.

Ti, kdož chtěli intervencemi v cizině pomoci svým zájmům a provozovali nátlak na československou vládu diplomatickými a tiskovými zákroky, zpravidla málo pořídili. Pozemková reforma náleží k největším vymoženostem naší národní revoluce. V rozhodující chvíli po převratu nebylo mezi českými a slovenskými ústavodárnými činiteli nikoho, kdož by nepocítil nutnost odčiniti křivdu, kterou po staletí na národě páchali korunovaní spojenci šlechty proti vlastnímu lidu. Již z toho je zřejmo, že každé brojení proti pozemkové reformě v cizině muselo se setkat s naprostým odmítnutím u nás. Nejen proto že reforma vlastnictví velkých pozemků je vnitřní záležitostí státu, nýbrž především z toho důvodu, že každý ústupek v tomto směru znamenal by oslabení nejdůležitější sociálně-politické vymoženosti národní revoluce. Bývalá šlechta, pokud se pokoušela změnit nepříznivý jí zákon, popuzovala proti sobě hměv lidu, jenž pokládá pozemkovou reformu za věc nedotknutelnou.

Určitá část velkostatkářů pochopila posléze, že po zlém nelze ničeho dosáhnouti a uvažovala o jiných prostředcích. Nutno konstatovati, že mnozí z nich nepochodili pak špatně... Českoslovenští velkostatkáři mají v Praze svůj Svaz, jenž hájí jejich zájmy a je poradním

ústredím svých členů. Sekretári jeho majú bohaté zkušenosti s pozemkovou reformou, a kdyby jim kavalírská tradice (jsou to vesměs bývalí šlechticové) neukládala diskretnost, mohli by již nyní vysvětliti veřejnosti leckterou záhadnost jednotlivých případů z pozemkové reformy. Prozatím máme jenom náznaky, jež se objevují v zahraničních článcích o naší pozemkové reformě, z nichž lze vyrozuměti, že pokud bylo s některými velkostatkáři dobře naloženo, stalo se tak díky politickým stykům, které prý nebyly zadarmo. Nikoho u nás nenapadlo zkoumati podstatu takových řečí. Pokud psaly cizí listy o korupci, byly informovány patrně nedisciplinovanými velkostatkáři, neboť pražský Svaz nemá zájmu na vynášení případů, jež by vedly k veřejným aférám. Pozemková reforma není ještě skončena a řada velkostatkářů nezná svého definitivního osudu. Šlechtická solidarita nepripouští tudíž, aby se aférami vytvářela nálada proti nim; kromě toho se v určitých případech dopouští trestního činu nejen kdo bere, nýbrž i ten, kdo dává.

Je nesporno, že agitace proti naší pozemkové reformě, pokud se v cizině opírala o obviňování našich vlivných kruhů z úplatnosti, způsobila pověsti republiky škody. Avšak nikoliv pouze z ohledů na tuto skutečnost, nýbrž z důvodů zásadních je nutno, aby věc tak významná a při tom tak delikátní, jako je pozemková reforma, která v podstatě znamená, že někomu je bráno a druhému dáváno, byla vyřešena s úzkostlivou čistotou a se zřetelem na odpovědnost před svědomím nynější i příští demokracie.

Aféra Dubického není poslední svého druhu. Lidé, kteří byli případem mladoboleslavským rozhořeni, musí ještě otužovati své nervy. Povšimněme si případu katolického faráře Ignáce Diery z Ilavy na Slovensku, na nějž podalo pražské státní zastupitelství dne 15. března 1927 obžalobu u Zemského trestního soudu v Praze, že někdy na jaře 1926 »uvedl v omyl« velkostatkáře dra Albrechta Zedwitze, dra Klementa Metternicha, Sigmunda Schönburga, Clary Aldringera, dra Aloise Rohana a Adolfa Waldsteina, z nichž poslední čtyři utrpěli škodu 3,750.000 Kč. Oficiální informace o případu uvádí m. j.:

Dr. Albrecht Zedwitz byl až do léta 1926 tajemníkem svazu německých velkostatkářů v Praze. Sešel se začátkem r. 1926 s Ignácem Dierou, farářem na odpočinku v Ilavě, a tu, mezi řečí, přišel hovor i na pozemkovou reformu. V uvedené době jednalo se právě o zábor pozemků některých velkostatkářů, a zejména šlo o zábor pozemků v okolí Mariánských Lázní patřících Dru Klementu Metternichovi. Když při rozhovoru s Dierou přišla na tuto věc řeč, nabídl se farář Zedwitzovi, že by mohl pomoci. Na jeho dotaz o bližší vysvětlení sdělil, že věc jest politikum, že to závisí od politických stran, on že má známosti, že by se věci ujal, dodal však, že to nemůže udělat zadarmo.

Dr. Zedwitz vzal toto sdělení na vědomí a oznámil je Metternichovi, načež Metternich pak sám s Dierou jednal, při čemž Diera si vymínil honorář dle výsledku akce a to tak, že každý zachráněný hektar pozemku měl býti honorován částkou asi 500 Kč. Asi po 14 dnech Diera žádal zálohu 500.000— Kč, které Metternich zaslal. Asi po dvou měsících, když Metternich nabyl přesvědčení, že záchrana jeho pozemků (lesů) je nemožná, rozhodl se žádati obnos zpět. Diera obnos ten teprve na zakročení vrátil. Dr. Zedwitz vyrozuměl některé velkostatkáře, kteří pak s Dierou vyjednávali a vysoké, až do milionů jdoucí

obnosy vyplatili, majíce za to, že Diera chce a svým politickým vlivem také může jim pomoci. Takovým způsobem získány byly tyto částky:

na Sigismundu Schönburgovi	1,000.000— Kč
na Clary Aldingerovi	250.000— »
na Alainu Rohanovi	500.000— »
na Adolfu Waldsteinovi	2,000.000— »

Farář Diera při soudním výsledku doznal, že obdržel od jmenovaných velkostatkářů uvedené obnosy, a uvádí, že z nich zaplatil Dru Gažíkovi na palmáru, v zájmu Waldsteina a Rohana 300.000— Kč, ač ve skutečnosti Dr. Gažík dostal pouze 250.000 Kč, ježto ček Ig. Dierou na 200.000 Kč vydaný, byl toliko částkou 150.000 Kč honorován. Částečně použil obnosů těch obviňený, jak udává, na své osobní výdaje. O tom, kam peníze od velkostatkářů složené uložil, odepřel vypovídati a teprve když opatřen byl od bank. firmy Knechtsberger kontrolní výtah účtů Ig. Diery, musil doznati, že z částek od Schönburga a Waldsteina přijatých vybral pro svou vlastní potřebu 210.000 Kč, 100.000 Kč, 735.000 Kč, 100.000 Kč, 99.000 Kč a 100.000 Kč, dále že zaplatil 20.000 Kč notáři Ferjenčíkovi, jako honorář ve vyhotovení kup. smluv ve věci parcelace Koburských statků. Dále bylo z peněz těch vyplaceno Dru Arnsteinovi 500.000— Kč, a to jak Diera udává, do obchodu. Dr. Arnstein jako svědek udal, že uvedená částka 500.000— Kč byla mu Dierou předána za tím účelem, aby pro něho koupil velkostatek. Mimo to obdržel Dr. Arnstein ještě 275.000— Kč, aby vyplatil různé soukromé závazky Dierovy. Z dalšího doznání Ig. Diery jde na jevo, že vyplatil po 50.000 Kč Gertě Einemové a Dru Steinerovi, že si dal částku 10.000 Kč zaslati na své běžné potřeby do hotelu »Palace« v Praze, kdež delší dobu při svém jednání s velkostatkáři byl ubytován, dále zaplatil dvěma osobám částku 107.000— Kč a pak 100.000— Kč z účtu separátního Miloši Hrubšíkovi na dluh.

Jak naložil Diera s penězi, které vylákal na Dru Rohanovi a Clary Aldringerovi, není přesně zjištěno.

Diera, jak sám doznává, pro ony velkostatkáře vůbec nic nepodnikl. Z toho tedy jest patrné, že vědomě předstíral nepravdu, když tvrdil, že může svými politickými známostmi dopomoci k tomu, aby jejich majetek byl ušetřen při provádění pozemkové reformy a jest patrné, že o nic jiného nešlo, než aby do milionů jdoucí částky na velkostatkářích vylákal, při čemž toto své podvodné jednání zakrýval tvrzením, že částek těch bude použito k účelům kulturním a charitativním. Na základě toho podal státní návladní na Dieru žalobu.

Osobnost faráře Diery je na Slovensku všeobecně známa. Ještě před vstupem lidové strany do vlády byl nazýván finančním ministrem strany, ačkoliv ne všichni její poslanci byli s ním v dobrém poměru. Diera pracoval tajně, neboť jeho činnost byla odiosní. Advokátní kancelář nynějšího ministra dra Gažíka byla zaměstnávána jeho akvisicemi. Nejintenzivnější činnost rozvínil Diera v roce 1926 a on to byl, jenž měl nemalý vliv na sestavení »listiny přání« lidové strany, když tato byla v době Hodžovy krize získávána pro koalici politiků.

Proti každému jinému byla by taková žaloba ovšem projednána. Obžalovací spis proti Dierovi byl však před krátkou dobou vzat zpět a žaloba nebude tudíž projednávána. Živly, jež nemožny připustit, aby Diera pykal za svoji činnost, vynakládaly veliké úsilí pro jeho záchranu. Veřejnost nesmí se opět ničeho dovědět. Pro nás není tento případ posledním, pokud jde o zneužívání pozemkové reformy ve prospěch jednotlivců a stran. Dočkáme se dalších. Až bude uzavřena dohoda s posledním velkostatkářem, pak nebudou archivy Sva-

zu velkostatkářů tak úzkostlivě tajeny a je velmi vážné nebezpečí, že »aférismus« se rozbují přes vůli a moc těch našich politických činitelů, kteří v zájmu »klidného vývoje« se snaží dnes utajiti každé zlo.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda: Komu patří československý průmysl?

IX. Sklo.

Zjišťování dalo se dvojím směrem: jednak dle výrobních prostředků, t. j. dle pecí a van v rámci jednotlivých skupin, jednak dle počtu dělnictva v celku. Obojím způsobem došel jsem k stejnému výsledku, takže konečná čísla zdají se odpovídati skutečnosti velmi věrně.

a) Duté sklo.

Šetření podrobeno 86 firem, které reprezentují 207 výrobních jednotek (pecí a van) a zaměstnávají asi 17.000 dělníků (t. j. koncem r. 1927: 16.500, z toho 3.600 jen několik dní v týdnu. 900 nezaměstnaných). V oblasti teplické bylo celkem 28 pecí a 4 vany. V provozu bylo třináct pecí německé skupiny a jedna pec české, dvě vany německé skupiny na čtyři směny a jedna vana na tři směny závodu smíšeného, z něhož podle kapitálové účasti a bankovního obligu můžeme asi 30% čítati k české skupině. Mimo provoz byla 1 česká vana, 8 německých a 1 česká pec.

V oblasti borské bylo 15 německých a 4 české peci v provozu, mimo provoz 8 německých a 1 česká.

V oblasti jabloncké úhrnem 25 německých pecí a 4 české v provozu, 16 německých a 3 české mimo provoz.

Nejvíce česká je středočeská skupina, kde máme 7 českých pecí, 4 smíšené a 1 německou v provozu, mimo provoz pak 1 smíšenou vanu, 7 českých pecí, 2 smíšené a 1 německou.

Jihočeská skupina vykazuje 10 německých a 2 české pece v provozu a 10 německých mimo provoz.

Ve východočeské oblasti jsou 4 peci německé a 1 česká v provozu (žádná mimo provoz).

Na Moravě jsou 2 české vany (po jedné směně) a 17 německých pecí v provozu, 13 německých pecí mimo provoz.

Slovensko vykazuje 4 německé peci a 1 slovenskou v provozu, 4 maďarské a 5 slovenských mimo provoz.

Je tedy při výrobě dutého skla z 207 výrobních jednotek účast:

česká: 2 vany o jedné směně v provozu
1 vana mimo provoz
20 pecí v provozu
17 pecí mimo provoz
40 výrobních jednotek celkem.

německá: 2 vany po čtyřech směnách v provozu
8 van mimo provoz
89 pecí v provozu
52 pecí mimo provoz
157 výrobních jednotek celkem

smíšená: 1 vana na tři směny v provozu
1 vana mimo provoz
4 peci v provozu
2 peci mimo provoz
10 výrobních jednotek celkem.

Počítáme-li ze smíšené skupiny 3 jednotky na český a 7 na německý účet, dojdeme k tomu, že v dutém skle je národní složení:

Češi 20%, Němci 80%.

b) Lahvové sklo.

Zjišťováno bylo pět závodů, reprezentujících 86 výrobních jednotek a zaměstnávajících 2800 dělníků. V provozu je 6 německých strojních van, 2 ruční a 1 česká ruční vana. Mimo provoz jsou 2 strojní a 13 ručních německých a 1 ruční česká vana, 4 německé peci. Je tedy v provozu 30 jednotek německých a 3 české, mimo provoz 50 jednotek německých a 3 české, v celku 80 jednotek německých a 6 českých. Dle toho národní rozvrstvení:

Češi 7%, Němci 93%.

c) Tabulové (okenní) sklo.

Z 11 závodů 3 české. Úhrnem 7 strojních van německých, 3 ruční německé, 1 česká a 1 pec česká v provozu. Mimo provoz 2 strojní a 7 ručních van německých, 1 česká ruční vana a 3 německé pece. Ze 75 jednotek je v provozu 37 německých a 4 české, mimo provoz 31 německých a 3 české, celkem 68 německých a 7 českých. Tedy národnostní poměr asi

Češi 9%, Němci 91%.

Dělníků zaměstnáno celkem 2800; 500 bez zaměstnání.

d) Lité a zrcadlové sklo.

Šetření provedeno u 9 závodů, jež mají v provozu 2 vany a 8 pecí, mimo provoz 5 van a 8 pecí, čili 30 jednotek (2400 zaměstnaných dělníků).

Němci 100%.

Sklářský průmysl v celku reprezentuje tedy 397 výrobních jednotek, z toho 341 německých a 56 českých. Všech hutních dělníků je asi 26.000 (80% Čechů a Slováků). České podniky zaměstnávají — v dutém skle 3160 dělníků, v lahvovém 1170 dělníků a v tabulovém 700 dělníků. Podle výrobních jednotek činí národnostní poměr 14% : 86%, podle počtu zaměstnaného dělnictva 19% : 81%. Čísla zjištěná dle výroby jsou blíže pravdě, protože v německých rukou jsou zejména velké sklárny moderně zařízené, kde menší počet dělnictva je nahrazen lepším strojním zařízením a ekonomisací provozu. Proto pravdě nejbližší je asi tento poměr:

Češi 15%, Němci 85%.

Zahraniční kapitál je zastoupen v závodech počítaných ke skupině německé dosti značně. Rakouská účast je rozhodující právě v největších sklárnách dutého skla, v lahvovém a tabulovém skle se snaží v poslední době s úspěchem proniknouti říšskoněmecký kapitál. Nelze přehlédnouti ani účast amerického kapitálu v tabulovém skle a belgického ve skle zrcadlovém. Pro bližší odhad však nemáme žádných bezpečných podkladů.

Jablonecké zboží.

Laskavostí Sklářského ústavu v Hradci Králové dostalo se mi velmi podrobného statistického materiálu, takže při zkoumání národnostních poměrů ve velmi složitém průmyslu jabloneckém byla mi práce do značné míry usnadněna. Přes to, jak dále ukáží, naskytají se některé obtíže, takže i při podrobné statistice o firmách závěrečná čísla spočívají pouze na odhadech.

Jablonecký průmysl je soustředěn na poměrně velmi malém pruhu země v okolí Jablonce n. Nisou, Tannwaldu, Semil a Žel. Brodu. Je to průmysl se zvláštní výrobní organizací, spočívající na spolupráci exportéra s faktorem (někdy je to jedna osoba), výrobcem a dělníkem. Dělník je většinou domácí a ježto domácí dělníci nepodléhají povinnému sociálnímu pojištění, dále pak protože jejich počet se velmi rychle mění podle konjunktury, můžeme počet stanovit pouze odhadem na 40.000 dělníků domácích, z toho 15.000 až 17.000 Čechů a 20.000 dělníků továrních, z toho 3000—5000 Čechů. Kromě toho v exportních domech je asi 10.000 zaměstnanců, z toho asi 200 Čechů. Velký průmysl jablonecký je naprosto německý, drobná výroba však je silně prostoupena českým živlem.

Podívejme se nejprve k výrobě:

Ve vlastním středisku, v okresech jabloneckém a tannwaldském je toto rozvrstvení:

	Celkem	v tom Čechů
Brusíren	292	20
Rytců	7	—
Leptačů skla	3	—
Formařů	40	3
Emailerů	70	5
Výrobců okras na vánoční stromky	9	—
Mačkání a vinutí skla	514	30
Výrobců náhrdelníků	100	15
Malířů skla	275	10
Výrobců a barvičů perel	222	5
Výrobců sklen. kroužků (bangles) a leštičů	13	—
Exportérů	654	10
Malířů obrazů	29	—
Výrobců skleněného zboží	1.297	25
Pasířů	1.300	15
Výrobců chattonů	9	1
Komposičních hutí	32	4

V okrese železnobrodském jsou domácí výrobci a to vesměs Češi:

	Výrobci sklen. zboží	faktoři
Žel. Brod	340	41
pasíři	3	—
Jilemnice	14	28
Jičín	1	10
Turnov	49	33
pasíři	1	—
výrobci chattonů	7	—

Celkem je tedy v jabloneckém průmyslu 5293 podnikatelů, t. j. 4723 Němců a 670 Čechů. Zde je tedy složení:

Češi 12%, Němci 88%.

Podívejme se dále na hodnotu výroby: v roce 1925, který můžeme vzít za normální rok dobré konjunktury, bylo vyvezeno z ČSR jabloneckého zboží okrouhle za 450 milionů Kč. Což odpovídá asi výrobě, protože průmysl je úplně vývozní s nepatrným domácím kon-

sumem. Bangles vyvezeno asi za 70 milionů Kč. Tyto kroužky vyrábí 97 výrobců (50 na Železnobrodsku, 10 na Jablonecku a 37 v Honšperku), z čehož na českou výrobu připadá 60%. Chattonů vyvezeno za 60 mil. Kč, z toho na českou výrobu připadá 40%, perliček za 80 mil. Kč, česká výroba 50%, hotových předmětů a kolierů za 50 mil. Kč, čes. výroba 30%, pasířského zboží za 100 mil. Kč, Češi 1%, krystallerie za 40 mil. Kč, Češi 5%. Sečteme-li tato čísla, vidíme, že na českou výrobu připadá asi jedna třetina.

Což je sice pravda, ale počítati dle toho bylo by naprosto nesprávné. Neboť jak již řečeno, organizace jabloneckého průmyslu je zvláštní. Surovinu dodá výrobci faktor, který si odveze vyrobené zboží, jež zpeněží na svůj účet. Mnohdy výrobce provádí pouze část celého výrobního procesu. Komu plyne zisk z prodeje? Vyžádali jsme si některá data a zjistili jsme na dvou příkladech tento poměr: Z jednoho kg nejlacinějšího materiálu (surové sklo, 1 kg za Kč 2.40) vyrobené množství zboží (bangles) odpovídá prodejní ceně Kč 3.—. Z jednoho kg nejdražšího materiálu (surové sklo 1 kg Kč 35.—) odpovídá výrobek (chattony) v ceně Kč 200.—. M z d a domácího dělníka činí u nejlacinějšího materiálu 20 hal., při nejdražším 45 Kč. Sociální dávky činí 5% ze mzdy. Exportní doprava při nejlevnějším výrobku (do Indie) činí 1.— Kč, při nejdražším (do Spoj. států) 55 hal. za 1 kg. Zisk výrobce (zaměstnavatele domácích dělníků) činí při nejlevnějším zboží průměrně 15% fakturované ceny, při nejdražším 15—20%. Zisk exportéra (faktora) je neurčitý, dle konjunktury se pohybuje v obou případech mezi 5—50%. Kalkulace určitého zboží vypadá takto: granátové kroužky, 1 bedna balená pro export stojí v Jablonci: surovina (zisk sklárny) 266 Kč. Broušení (zisk dělníka a výrobce) za 100 tuctů 15 Kč = 60 Kč, plochování a pálení (zisk dělníka a výrobce) 100 tuctů 7 Kč = 28 Kč. 200 krabic po 0.24 = 48 Kč. bedna 24 Kč, balení (hřebíky, papír, dřev. vlna) 24 Kč. Exportní výlohy (doprava, pojištění) činí asi 120 Kč. Je tedy zřejmé, že z celého obnosu připadá jenom velmi malá kvota na výrobce.

Export bangles je dnes nejlépe kontrolován: provádí ho 17 firem, z čehož jsou pouze 3 české a to jedna větší, druhé dvě nepatrné. Pakliže výroba tedy je z 60% česká, export je úplně německý a do českých rukou neplyne více než 30% zisku. Nepřeháníme, tvrdíme-li, že v jiné výrobě jsou poměry ještě méně příznivé Čechům. Především je export, který z českých krajů vyváží zboží, úplně v německých rukou. 10 českých firem mezi 654 exportéry německými je naprosto bez významu. Největší německý dům v Jablonci je sám větší než všechny české exportní firmy dohromady. Ježto právě ve zboží ušlechtilém (chattony, náhrdelníky, krystalerie, pasířství) je podíl výrobce na zisku poměrně malý, musíme český podíl odhadnouti velmi nízko.

Na tomto místě zmiňujeme se i o borské rafinerii skla, kde z 240 pecí je pouze 14 českých. Dělnictva jsou zde 3200 a to sklářů a brusičů 90% Čechů, gravérů 10%, v celku 1010 Čechů.

Národnostní rozvrstvení celého jabloneckého průmyslu, vezmeme-li za podklad hodnotu vyrobeného zboží a podíl na zisku jednotlivých skupin, je přibližně:

Češi 15%, Němci 85%.

ŽIVOT A INSTITUCE

Arne Laurin:

„Lomené světlo“ novin.

III.

Válka je sama, to už je v podstatě věci, jakýmsi moratoriem pravdy. A i když se na lež vždy dopláci — válka není politikou à la longue, aby s touto okolností musila počítati. Od státu ke státu, od města k městu: všechny sítě telegrafní se stávají obrovskou fabrikou lži, dobrovolných, nucených, gratis i zaplacených.²⁾ Tomu říká generál v. Blume ve spise o strategii eufemisticky »strategie zázemí«: »Stísněná mysl neochromuje jen síly v domovech, nýbrž působí i na armádu, vzešlou z všeobecné branné povinnosti.« Tedy: povzbudit zázemí, které potom působí příznivě i na náladu fronty.³⁾

Právě ve válce těžší stát nejvíce z toho: není důležité, že a co noviny oznamují, nýbrž jak oznamují — a mají-li na př. Spojené státy severoamerické i v míru zájem na tom, aby přistěhovalci, pokud jsou vůbec do Států připouštěni, byli tiskem zpracováni ve smyslu pro Státy příznivě, tím více v tom vidí svoji povinnost všechny státy, vedoucí válku. Povinnost doma a povinnost ven, za hranice. Tam především a zejména tehdy, je-li válčení vázáno na dobrou vůli — a především peníze — neutrálu. Tedy vždycky.

Dnes se to už čte s úsměvem, ale ještě roku 1915 mohl Dr. L e i t e r ve spise »Noviny za války a po válce« vypočítavati po řadě povinnosti novin »inter arma« a ukončiti tuto kapitolu poukazem na první poválečný úkol: zničení nenávisti. Jinými slovy: ke strategii zázemí patří vypěstění nenávisti, noviny jsou k tomu pomůckou, prostředkem, děvkou pro všechno — po válce zase mají, míní Leiter a s ním řada autorů, za povinnost, vzít zodpovědnost na svá — anonymní! — záda a obstarati vyčištění tohoto chléva! Pamatujete ještě, jak se první hlas šalmaje míru vlnil skrytým nebo hlasitým obviňováním novin, novinářů a všeho, co je kolem toho?⁴⁾ Neboť, nezapomínejme: řeknu-li, že ten a ten zabil, znásilnil, pošpinil, zneuctil, musím přinést soudu důkazy o tom, že neviním křivě. Najednou je tu však obvinění kohosi anonymního, mmohohlavého — a každá hlava jiná —, novin: a je z toho všeobecná spokojenost. Místo co by se lidé chytli za hlavu a řekli si, jak že je tohle možné, jak že lze srovnati s tak zvaným kulturním posláním novin tuto činnost, špinavou až běda.

²⁾ Bismarck si r. 1859 stěžuje v dopise ministru von Schleinitz, že »Rakousko má jaksi v pachtu německý tisk, že má hotovou síť na ovlivňování německých novinářů, že i němečtí novináři chtějí být živi a na to že má Rakousko zlatníků dosti!«

³⁾ Rakouská válečná správa to vzala za světové války naopak, vydávala pro frontu vlastní noviny, jimiž mělo býti — v dopisech frontových vojáků — ovlivňováno zázemí.

⁴⁾ Tisk národů, kteří byli ve skrytém a později otevřeném odboji proti Rakousku a k válce a válečným úkonům nuceni drakonickými prostředky vládní moci, je věc pro sebe. Váleční redaktori by měli shrnouti své vzpomínky a památky, politické i technické podrobnosti z nerovného zápasu by měly býti uchovány jak pro historiky, tak i pro budoucí novináře. A, především, by měl býti zřízen archiv všech opatření válečné moci proti novinám, než na to bude pozdě!

Válka je, rozumí se, krajní případ politického dění, ale právě proto lze na něm ukázati všechno, co bylo dříve pověděno o »lomeném světlo« novin. Právě proto, že, jak to Bryce formuluje, »každý v tisku vidí sílu, jíž nelze přehlížeti, a přejímá jeho názory, protože si myslí, že jiní je přejímají. (Noviny) mluví ex cathedra s autoritou velekněze, která si vynucuje úctu.« To je ovšem nedorozumění, které zase osvětlí pokřikování kamelotů lépe než jakákoliv polemika. Neboť jaká autorita, pro koho autorita? Zase jen autorita z moci státní, tedy přímo interesovaného činitele: za války bylo v Rakousku soudně dekretovanou povinností čísti noviny a důvodem pro trest bylo, že obžalovaný měl a musil cosi vědět, »protože to bylo uveřejněno v novinách«.

První zákrok vojenské správy na počátku války byla c e n s u r n í o p a t ř e n í. Je to samozřejmé: se stanoviska vojáků je všechno, co seslabuje údernou schopnost armády, velezradou. A nežli čekat na všechny škody, skutečné i zdánlivé, způsobené, velezradným prozrazováním faktů (které nepřítel má ovšem zjištěny do nejmenších podrobností předem), raději preventivní opatření, cenzuru, vyhlášky o tom, co se smí a co se nesmí. Tady i jinde. Za války (není třeba ani v nejvlástečnější studii toho přecházet) je to všude stejné. A žádá-li admirální štáb německé válečné mariny ze dne 16. října 1917 německý tisk, »aby již (!) z ohledu na zahraničí nepoužíval slova »vzpouza« pro zjevy v námořnictví, o nichž byla řeč v Reichstagu«, lze v dějinách války stejný případ nejednou nalézt i na druhé straně.

Kdo vede válku, chce vyhráti, tak či onak — válečná propaganda je jakési mobilisované veřejné mínění, dobře či špatně organisované, při němž jde v první řadě o to, aby nepřítel nepozoroval vady organisace. A podaří-li se namluvit doma a v cizině (spíše v cizině než doma), že talmi je pravé zlato, tím lépe, soudí vojáci, pro »nás«. R i g h t o r w r o n g — m y c o u n t r y: to je heslo, za nímž jde za války, ať dobrovolně nebo z přinucení, veřejné mínění a jeho herold, noviny. Ústup není ústupem, ve zprávách generálních štábů vlastních vojsk se o tom čte tak: »Vojška byla vzata zpět do předem připravených posic« — že jde o porážku, dovíš se ze současných zpráv s druhého břehu. Ve vlastních novinách se čte o tom, že se »naším čackým hochům podařilo odpoutati se od nepřitele« — správněji už píší v novinách t. č. nepřátelských, že se podařilo prolomit linii.⁵⁾

»Národy musí míti odvalu a důvěru«, tak asi začíná každá učebnice strategie — a noviny tu musí, buď dobrovolně nebo z přinucení, pomáhati přes úskalí porá-

⁵⁾ Z takového »odpoutání se od nepřitele« žila korespondence z fronty a především satirické listy po léta: to, co se na listcích polní pošty skrývalo pod nevinnými náznamy, bylo po konci války na dlouho thematem každého jen trochu ctí dbalého satirického nebo jen humoristického listu. Ale netřeba zapomínati, že »kulatými slovy« nebyly charakterisovány jen rakouské zprávy válečné, ta jsou — a nutně musí býti — ve všech zprávách, zejména ve zprávách vojsk prohrávajících. Kdo z nás, jsa ve funkci zodpovědného činitele vojenské zprávy, by dovedl říci domácím lidem: »To jsme zas jednou dostali!« Bylo by chybou dát se svěsti při tomto a každém jiném rozboru jiným hlediskem, než psychologickým. U nás byly poměry takové, že se každý usilovně snažil přecísti mezi řádky všechno, co na řádcích nebylo řečeno, — ale všeobecně platí o všech vojenských zprávách, že balí své výroky do oplatek, více či méně stravitelných.

žek a ústupů; není na to zákona, nejvýše zákon nepsané služebnosti, vydrženého zvyku; neúspěch, obtíže zásobování, dopravní katastrofy, ztráty a utrpení, všechno je tu v hrdinském osvětlení, které je tím jiskřivější, čím méně je pravděpodobnosti, že by pisatel musil sám s flintou na frontu.

Obrovské stohy papíru byly popsány za války za tím účelem, aby se všem, kdo chtěli ráno při kávě věřit, řeklo, že na jedné straně je krystalisovaná pravda, na druhé straně lež. Existuje celá literatura o této technice lži, které bylo s obou válčících stran používáno s větším či menším úspěchem. Zde už není co skrývat: s obou stran bylo po válce podrobně vypsáno všechno, čím se veřejné mínění vodilo za nos, zkroucené zprávy, v nichž se zrnko pravdy obalovalo horou lži, insinuační a křivá nařčení: a všechno pro větší slávu vlastního úsilí a pro větší hanbu nepřítelovu. Dr. Kurt Mühsam má v knize »Wie wir belogen wurden« všechny výnosy německých štábů, které zakazovaly nebo nařizovaly novinám to i ono; v celku je to jen samozřejmý historický detail: Avenarius sebral spousty dokladů o tom, jak se bojovalo podvrženými fotografiemi; Angličané mají o tom celou obsáhlou literaturu; Francouzové vydali zase sbírku německých proklamací v obsazených Ardenách, a z »Gazette d'Ardenes« by bylo lze citovati celé dny: kdyby to všechno nebylo stejné a kdyby to všechno nebylo ve válce — aspoň pro vojáky — samozřejmé. Že to od počátku bylo psychologicky pochybené, můžeme konstatovati dnes: je to falešný pathos lži, které se už předem nevěří a která se vyrábí z části jen proto, aby přibýlo číslo do aktů; polopravdy, které uhybají za roh; »my sice nemáme co do úst« se nesmí říci, zato se může denně opakovati, že »v Anglii se počíná objevovati nedostatek špendlíků do kravat«; kdybychom šli v tomto směru dále, dojdeme až ke stavu zrodu vši techniky válečné nepravdy nebo polopravdy, až ke kněžím téže církve, kteří ve jménu téhož Boha žehnají zbraním vojsk, která jdou proti sobě.

V podstatě jde o to: je celkem lhostejné, jak se kdo zachová při zemětřesení nebo při povodni, které se udály ve vzdálenosti tisíce a více kilometrů, ale každý prostředek je dobrý, aby se všichni, kdo čtou noviny, zainteresovali pro věc novinami hájenou. Všechno má býti mobilisováno, všechno má jíti k vítězství, fronta sama na ně nestačí: S. J. Stephen nazval svůj spis o veřejném mínění za války významně »The Crucifixion of Public Opinion«!

V Anglii, když bylo za války nejhůře, když bylo třeba, aby se obyvatelstvo jednak uskrovnilo, jednak šlo na práci do muničních továren, ukázala vláda veřejnosti skutečný stav věcí — docílilo se tím znamenitých výsledků, ale byl to jediný případ toho druhu. Jinak platilo pro techniku vědomého lámání světla, že je každá lež dobrá; ostatně všude tam, kde se ztratil smysl pro právo, je už samozřejmé, že se ztrácejí smysly pro všechno, že se lidé en masse dostávají do stavu psychos, v nichž vznikají pověry. Takové věci se psaly na obou stranách: že nepřítel vyrábí z kostí padlých moučku na hnojení nebo že prodává sádlo z mrtvol!⁶⁾

⁶⁾ Byla taková hrozná pověra: kdesi za frontou přepadli pry němečtí vojáci vesnici, sehnali všechny děti do houfu a po řadě jim usekali ruce. Po první takové zprávě se to co chvíli objevovalo v novinách, vždy z jiného úseku fronty. Skutečnost byla taková, že dne 27. ledna 1915 sdělil britský zahraniční úřad ame-

To je zase krajní případ psychosy, při níž se dá opakovati, že »senátoři jsou hodní lidé, senát pak zlá bestie« — jaký je konečně rozdíl mezi negramotným ruským muzikem, který po zprávě o »rituelní« vraždě pobije desítky nevinných židů, a mezi obyvateli velkoměsta, kteří na první zprávu o válce uspořádají run na potravinářské obchody?

Heslo, které je všeobecně méně než pravda, bylo za války více než pravda. V každé válce tak musí býti. Aspoň potud, pokud bude dav, který dá na sebe heslem působiti. Tedy vždycky. Od hesla je jen krok k obrazu a především: ke karikatuře. Ještě nikdy se tak nebojovalo karikaturou v novinách — tedy obyčejně křivým svědectvím — jako za minulé války. »Simplicissimus« měl krásnou tradici výbojného mládí: hodil svoji minulost i tuto tradici do žita a pomáhal na této roli: »Kladderatsch« stejně tak; proti tomu nebylo na druhé straně listu, v nějž by bylo lze věřit jako v kajícího se syna; »cartoony« anglických listů, obrazy v textové části, daleko neměly průbojně síly a zdánlivě věrohodnosti, kterou na př. »Simplicissimus« dodávalo roucho kajcnické. Ale snaha byla na obou stranách stejná: heslem, výkřikem do davu nahradit úvahy a zamezit debaty; svěsti pozornost jedním směrem, pochopitelně: proti druhému břehu!

Jde ovšem o to, jak se tyto věci pořádají tu a onde: ústřední mocnosti podrídily za války všechen tisk generálním štábům, resp. oficírům, u nichž jedinou kvalifikací pro tento úřad bylo, že neobstáli na frontě — v Americe byl »výbor pro veřejnou informaci« pod vedením znamenitého washingtonského novináře Georga Creela. Podle toho byly i výsledky: v ústředních mocnostech už na počátku války vznikaly anekdoty, které jsou pro vedení války stejně nebezpečny jako bomby s nepřátelských letadel. Je to pomsta bezbranného a při konstelaci, jaká tu za války byla, musila vésti k vítězství tohoto včera bezbranného.

To je rub ne lámaného, nýbrž zlomeného světla. Kde není psychologických a sociologických vědomostí, tam jsou zbraně veřejného mínění jako sirky v rukou dítěte. Není tu úkolem rozbírat, pokud tomu tak bylo či nebylo za předešlé války. Šlo o to seřaditi zjevy, které jsou svědectvím o tom, jak se jeví »lom světla« (čili konkrétně: zlámaná pravda) v novinách v době, kdy je novin nejvíce třeba.

Je možno odvolati se na »vyšší moc«, ale to není vysvětlením, nýbrž útekem. Skutečnost je taková, že noviny samy o sobě nemohou vyhlásiti »válku válce«. Je tu však takové poučení: nemají-li noviny přijíti v budoucnosti do poměru otroků vůči těm, kdo jsou po určitou dobu za veřejné dění zodpovědny, musí připravovati stav, kdy dění právě tohoto druhu nebude možno. Zničití nenávisť, zbaviti veřejné mínění samozápalných hmot, nervosit, takové je poslání — stačí dnes a pro všechnu budoucnost, že pravda novin je a musí býti jen pravdou zbarvenou; není a nebude možno jinak. Zničití nenávisť, zbaviti veřejné mínění nervo-

rickému vyslanectví v Londýně, »že se obžaloby zakládají asi na hysterii a přirozených předsudcích.« To bylo oficiální sdělení — zprávy o usekaných dětských rukou se však trousily až do konce války. A i když sám Tönnies, z německých učenců ne poslední, praví, že se »Němci za války dopustili mnohého, co neobstojí před přísným ethickým soudem« (ale válka »ovšem není diskusí o ethice a propaganda není ethická, nýbrž technická otázka«), tyto usekané dětské paže patří definitivně na stůl psychiatrův, ne historikův.

sity, zacpatí všechny kanály, jimiž za války natekly do novin lži a polopravdy: je už nejvyšší čas, aby se tak stalo — nemusí pak už nastati stav, kdy je nutno perem salutovat každému, kdo se domnívá, že lež a polopravda patří k válečným úkonům.

V Ě D A A P R Á C E

Pán rostlin.

L onského roku vyšla v Novém Yorku kniha s názvem »Žeň let« (The Harvest of the Years), kterou napsali Luther Burbank a Wilbur Hall. Jeden z autorů byl v době vydání knihy již mrtev, a kniha je vlastně popisem jeho života a jeho životního snažení v oboru, který by bylo možno nazvat vědeckým řízením práce přírody. Luther Burbank podle toho, co o něm píše jeho nejlepší přítel v této knize, byl svérázným myslitelem, který věnoval takřka celý život zkoumání rostlin a probádání práce, jakou koná ve světě rostlinná příroda. Tento úzký styk s přírodou vedl ho k zajímavému pojmání světa a života, ale hlavním a trvalým výsledkem jeho snah jsou zásady, které objevil při svých nesčetných pokusech s rostlinami. Za svého života byl pokládán namnoze za jakéhosi kouzelníka, který umí vypěstovat z ničeho nejkrásnější ovoce, ale on sám nevidí ve svém díle nic kouzelného, nýbrž jen výsledek úsilovné vědecké snahy. O povaze jeho práce a výsledcích svědčí několik odstavců, které porážnu vybíráme z jeho posmrtné autobiografie.

*

Bylo to dobře míněno, ale velmi nepřesně vyjádřeno, když se mi dostalo jména kouzelníka; měl jsem dar nebo snad zvláštní schopnost pro výběr, ale to není nic kouzelného nebo tajemného, a zejména nejsou kouzelné ani tajemné moje metody. Čemu já jsem se naučil, mohou se i jiní naučiti, co jsem já začal, mohou jiní ukončit, a co jsem vyzkoumal v oboru přírodních zákonů v tomto směru, mohou v praxi užívat jiní, budou-li jen mít bedlivě na mysli všechny dané možnosti. Studoval jsem přírodu, psal jsem její zákony, užíval jsem jich, abych z nich došel k praktickým a hodnotným výsledkům, a nepokládám se za nějakého mistra, jehož dílo musí s ním zemřít, nýbrž za průkopníka, který naznačil některé nové cesty a nahlédl do zaslíbené země vývoje rostlin.

Je celkem čtvero velikých oddílů, na které lze rozdělit tento téměř dosud nedotčený úkol. Předem jde o zlepšení jakosti ovoce a zeleniny a krásy květů; dále jde o přizpůsobení rostlin novému okolí a o zvětšení přizpůsobivosti různým podnebním a půdám; potom jde o to, abychom našli takové cesty vývoje rostlin, při nichž rostliny by ztrácely pokud možno nejméně času a životních sil a mohly je věnovat na zvýšení užitku, který poskytují. Konečně jde o to, abychom divoké rostliny, jejichž užitek zatím neznáme, proměnili v rostliny užitečné.

Je k tomu třeba jen málo úvahy, abychom viděli, jak důležitý je to úkol. Téměř všechno, co jíme, na sobě nosíme, a většina toho, čeho užíváme v denním životě, souvisí nějak s životem rostlin. Svět nerostný, ačkoli je významný pro člověka, dává pro jeho pohodlí a vývoj daleko méně, než svět živočišný a rostlinný, a z těchto posledních dvou světů je živočišný hodně závislý na rostlinném. Lze říci, že hlavním pramenem lidského bohatství, zdraví, radosti a štěstí je rostlinný život na zemi. Je-li tomu tak, je zřejmo, že zanedbáváním studia tohoto oboru připravujeme se o nekonečné hodnoty mravní i hmotné.

Ze všech mých prací snad nejznámější a nejprospěšnější pro velkou řadu pěstitelů byl můj pokus se švestkou. Nic by nemohlo dáti jasnější obraz celého mého díla a jeho postupu, než

krátký výpis historie mých pokusů s tímto ovocem. Je velmi mnoho stromů i květů, u nichž jsem se setkal s většími nesnázemi, z nichž jsem se naučil více a které mi přinesly větší osobní uspokojení, ale největšího praktického významu až dosud dosáhly různé odrůdy švestek, které jsem vypěstoval.

Téměř na kterémkoli místě ve Spojených státech můžete najít v divokém stavu švestkové stromy. Nevíme přesně odkud švestka pochází, ale patrně bylo to v onom zajímavém starém trojúhelníku zhruba ohraničeném Kaspickým a Středozemním mořem a Perským zálivem, kde vědci hledají vznik mnoha našich rostlin i zvířat a odkud asi také vzniklo lidské pokolení. Švestka se velmi značně rozšířila, a tato skutečnost nás nepřekvapuje, když pomyslíme na její krásnou barvu, její lahodnou chuť a jedinečnou kořenou štavnatost i v divokém stavu a její vytrvalost a odolnost, pokud máme na mysli semeno a strom. Mohla vydržeti dopravu na větší vzdálenosti, než broskev, třešeň nebo hruška a má v sobě přizpůsobivou sílu, aby se vžila do nového podnebí a nové půdy. Lákala ptáky, zvířata i člověka, kteří ji roznesli po světě, ať už pouhým jídlem anebo, jako je tomu u starých kočovných kmenů, úmyslným přenášením na jiné místo, aby tam byla znovu vypěstěna.

Na druhé straně švestka, nucená během věků chránit své životní jádro v semeni před živočichy, vyvinula pecku takřka kamennou, což byla veliká a mohutná práce pro takový strom. Vytvoření peckové nebo ořechové skořápky kolem semene nějaké rostliny je nejnamahavějším úkolem pro tuto rostlinu. Vyžaduje to snad pětkrát až desetkrát tolik síly a výživy u švestkového stromu, aby vytvořil pecky a semena, než je třeba na vytvoření nové větve nebo kořene nebo květů. Proto švestka měla pak méně síly na vytvoření svého ovoce a výsledkem toho byl strom s malým a kyselým plodem, ale velikou a silnou peckou kolem semena.

Snad jste si ještě neuvědomili, že výstavba železnic a zřízení sušáren i továren na konzervy znamená novou éru v historii rostlin, ale je tomu tak. To, čemu říkáme ovocné zahrady, zejména velké ovocné plantáže, jsou vlastně důsledky moderních vynálezů, jednak zlepšení prostředků dopravních a jednak vypravování metod pro sušení a konzervování ovoce. Původně všechno ovoce bylo plané; byla to dlouhá temná éra v jeho historii, kdy ovocné stromy rostly pouze pro zachování druhu a kdy kvetly, aby přilákaly hmyz, který umožnil jejich rozmnožení, a kdy nesly plody, aby lákaly ptáky i živočichy k rozšíření svých semen do dálky.

Bobule nebo malvice, původně určené k přilákání těch, kteří by mohli rozšířit semena, splnily svůj úkol velmi dokonale, neboť časem lidé počali si vážit ovoce tak, že nejen rozšiřovali jeho jídlem semena, ale ujali se jeho pěstění, pečlivě se starali o mladé sazeničky, štěpovali zralé stromy a tím zahájili druhou éru v historii ovocných stromů, věk zahrad. Pro dlouhou, dlouhou dobu byly ovocné stromy částí každé zahrady, takže vlastník zahrady měl ovoce pro sebe i svou rodinu. I jiní lidé zatožili po ovoci, ale když majitel zahrady začal s ovocem obchodovat, nedostal se příliš daleko od domova, poněvadž neměl rychlých prostředků dopravních.

Pak se ukázalo, že některé druhy ovoce, zejména fíky a datle, je možno sušit a dopravovat v tomto stavu na dlouhé vzdálenosti, při čemž po dlouhou řadu měsíců si udrží dobré vlastnosti. To však byly jen počátky toho, co se uskutečnilo ve století páry a železnice. Třetí éra v historii ovocných stromů je érou moderních metod conservačních a dopravních. Bylo to už za mého času, je tomu několik desítek let, kdy spotřebitelé začali dávat na jevo, že by platili vyšší ceny za čerstvé ovoce, dávající mu přednost před konzervovaným nebo sušeným. Byl jsem jedním z prvních, ba pro jistou dobu jsem byl jediným, kdo se zabýval studiem a pokusy v tom směru, aby ovoce bylo vypěstěno tak,

že by vydrželo dlouhou dopravu a přišlo do rukou vzdáleného spotřebitele v úhledném stavu. Tam jsem začal svůj pokus se švestkami.

Při tom musím zdůraznit dvě myšlenky, které byly základem mého životního díla: předem je to myšlenka, že člověk může užít ke svým účelům hromadně a podle přesného plánu téhož postupu, kterého užívá příroda, a pak to byla myšlenka, že člověk může tento postup značně urychlit. Jasným dokladem toho je srovnání způsobu práce přírody před tím, než se jí ujal člověk, a způsobu i výsledků práce lidské i v tom primitivním slohu, ve kterém pěstoval ovoce. Příroda za nepočítaná tisíciletí vytvořila malý, kyselý a nevzhledný plod, který nalézáme ještě dnes na švestkových pláňatech v lesích a hájích; za dvě nebo tři krátká století vytvořil člověk švestku jedlou, sladkou a štavnatou pouhým neškolným výběrem s kultivací opřenou pouze o náhodné znalosti a o malou péči. Ale on při tom nepracoval hromadně a neměl při svém díle ani určitý plán, ani zvláštní nadšení. Obojí jsem si vzal za úkol.

Když jsem přišel do Kalifornie, pěstovaly se tam tři odrůdy švestek, z nichž jedna byla velmi málo užitečná vůbec a žádána z obou druhých by nesla dopravu po lodi. Kolem roku 1880 obracel jsem se stále více k pokusnictví v tomto oboru; školkařský obchod rostl a vzkvétal. V té době, kdy jsem měl na mysli tyto pokusy, náhodou jsem našel v kterémsi knihovně v San Francisku knihu jakéhosi amerického námořníka o jeho putování po Japonsku, a v ní byl popis »krvavě červené« švestky, kterou viděl v provincii Satsuma. Ten námořník nebyl školným spisovatelem, ale popsal švestku tak, že při četbě se sbíhaly sliny.

Neměl jsem ovšem ani času ani peněz na cestu do Japonska ale znal jsem v Jokohamě anglického cibuláře Isáka Buntinga a když jsem vykonal přípravy ke svým švestkovým pokusům, dopsal jsem mu o tučet sazenic japonských švestek. Zásilka přišla na sklonku roku 1884, ale všechny sazenice byly zničeny. Pokračoval jsem v některých prostých pokusech, napsal jsem Buntingovi znovu a 20. prosince 1885 dostal jsem 12 zdravých japonských švestkových sazenic, mezi nimiž jedna byla té odrůdy, kterou popsal můj námořník.

Japonci, ostrovní národ, uzavření svým okolím, které na ně silně působí, vtiskují všem výrobkům a plodinám své vlastní záliby a svůj vkus. Také švestce vtiskli určité vlastnosti. Nemyslím, že při tom postupovali podle nějakého plánu a že chtěli vytvořit švestku charakteristickou pro Japonsko. Oni prostě vybírali ze sazenic ty, které se povedly podle jejich vkusu, rozdíleli je sousedům a ustavičně opakovaní tohoto výběru vtisklo švestkám, pěstovaným v Japonsku, ty vlastnosti, které Japonci u nich chtěli mít, a pro mne jsou tyto vlastnosti tak zřejmé a jasné, jakoby na každé sazenici bylo napsáno »made in Japan«.

Dvanáct sazenic Buntingových přispělo velmi značně k mé zásobě znalostí o tajemstvích přírody, pokud jde o variaci druhů. Byl jsem dosti obeznámen s vlastnostmi japonské švestky z četby a obrazů; překvapilo mne, když jsem viděl, jak mé sazenice se dobře drží a jak rychle se na nich objevuje něco, co nesouhlasilo s dřívějšími dědičnými vlastnostmi. Zde bylo náležité pole pro pokus. Provedl jsem jej a pozdější pokusy, jak moje vlastní, tak i pokusy vynikajících vědců, potvrdily mé objevy. Ukázalo se, že nucený odpočinek rostliny, jakožto následek toho, že byly vytrženy ze země, pečlivě zabaleny a dopraveny přes půl zeměkoule, dodal jim neobyčejnou sílu, a změna podnebí působila na ně tak blahodárně, jako na dítě, které by bylo posláno do Kalifornie na zotavenou. Japonské švestky se ujaly a staly se Kalifornkankami za několik týdnů. Bylo to pramenem objevu o významu odpočinku a změny podnebí. To je jeden ze způsobů, kterým lze provést variaci rost-

lin, a neustálým opakováním dojdeme k rostlinám, které se liší ve svých vlastnostech a charakteristických známkách tak značně od svých předků, bratrů a sester, že už je to vlastně nový druh. To je způsob, kterým se dává určité rostlině nové a příznivější okolí. Neboť důsledek takového postupu velmi často není jen zlepšení rostliny v jejích známých vlastnostech a umožnění jejich rozvoje na vyšší stupeň, nýbrž přivádí na světlo a rozvíjí skryté a spící dědičné vlastnosti a možnosti, které by jinak zůstaly skryté a na konec by se úplně ztratily.

Další pokusy se týkaly křížení rostlin. Každý květ má zpravidla rozmnožovací orgány, které nazýváme jednak tyčinkami a jednak čnělkou. Na konci každé tyčinky jsou prašníky, z nichž prášek oplodňuje semeník tím, že se zachytí na blízce čnělky a proroste čnělkou do semeníku. Větrm nebo hmyzem přenáší se prášek z jednoho květu na jiný. Včely mají zvláštní zvyk, že věnují svou pozornost vždy jednomu druhu květin, avšak jiné hmyzy nemají této vlastnosti a přelétají zcela klidně z růže na ovocný strom, takže leckdy konají zbytečnou práci, ježto přenášejí prášek tam, kde ho není třeba a kde nevede k výsledku. Je mnoho výjimek z tohoto obecného pravidla a téměř nekonečný počet jiných možností. Základní však způsob je tento a když vzduch byl těžký bohatou vůní květů a květin, vydal jsem se do práce za novými pokusy. Neznám v celé práci pěstitele rostlin něco zábavnějšího a více uspokojivějšího. Člověk se stává druhem včely, motýla a jiných hmyzů, jde od květu ke květu, ne lákán jako oni hýřivými barvami, ale bohatými možnostmi skrytými v jeho práci. Jeho vůdcem není omamná vůně, nýbrž jeho poznámky o charakteristických známkách plodu toho či onoho stromu, zaznamenané v předěšlém roce. V kapse mám balík poznámek, na nichž jsou zapsána jména plodů, jejich vzhled, barva, štavnatost, vlastnosti pecky atd.; na každém stromě mám známku, která se shoduje se zápisky, a jako malíř vybírá barvy z palety pro svůj obraz, tak já z poznámek vybírám a kombinuji vlastnosti, které chci mít v budoucím ovoci.

Zde, jak mne poučují poznámky, je tenký nenápadný strom, který nosí dobré krásné švestky; za ním je pyšný a dobře rozvětvený strom, který dává ovoce kyselé, nevzhledné a malé. Prášek z jednoho přenáším na citlivou bliznu druhého, když jsem zbavil květ tohoto druhého úplně jeho vlastního prášku. Dále přicházím ke švestce, která nemá aroma, nebo vzhled; jinde vím o stromu, který nese bohaté a štavnaté ovoce, třeba že sám je nevzhledný. Vlastnosti těch dvou spojím a dostanu pěkné, zdravé ovoce, které by bylo přímo obdivuhodné, kdybych mohl dokázat, aby později uzrálo. Zase nová látka k pokusu.

Křížení je skončeno, přejde jaro, ovoce nabývá formy, slunce, vzduch, vítr a země se účastní společného díla, ovoce nabývá barvy a konečného tvaru. Chodím se dívat na ovoce tak, jako dítě každé ráno se chodí dívat do krabičky, kam položilo do listí nalezenou kuklu, nevyklíhl-li se už motýl. Ponese strom dobře? Je ovoce dobře rozděleno po větvích? Visí dobře, odolá větru a záchvěvům stromu? Jaká je jeho odolnost proti nemocem a nákaze? To je pouze několik z otázek, které musím dávat, a ovoce musí odpovědět v příznivém smyslu, nebo jinak je s ním konec. Pak přijde den, kdy prvních několik plodů uzrálo. Je to veliký okamžik pro vědeckého badatele právě tak jako pro člověka. Snad uvidí něco, co přispěje k obohacení zahrad celého světa, něco co přinese lidstvu novou chuť, novou vůni, barvu, jakost, užitek. První plod je utržen, zkouší se. Jaký bude úsudek?

Ale to ještě není všecko. Vlastnosti, které jsem vyjmenoval, nejsou výhradně rozhodné pro hodnotu ovoce. Dozraje ovoce, než spadne se stromu? Dá se dobře utrhnout? Půjde dobře zařezávat? A když vyhoví v tomto směru v kuchyni, vyhoví také továrnám konserv? Takové otázky a jiné je nutno řešit, je

nutno zkoušet znovu a znovu, schvalovat a zavrňovat, nespojit se s jednou nebo dvěma zkouškami, nýbrž zkoušet třicetkrát, padesátkrát, stokrát. To ovšem není ukončeno za rok, nebo za dva. Pracoval jsem dvanáct let na nektarové broskvi, o které doufám, že tento rok se ukáže hodnou, aby obohatila péstitele domácích zahrad. Stála mne tato broskev asi 6000 dolarů času a skutečných nákladů — dostanu-li z ní 6000 dolarů, budu šťastnější, než jsem byl u kterékoli jiné ze svých nových odrůd. Vynálezci tohoto oboru nemohou si dát patentovat novou švestku, ačkoli ten, kdo udělá novou automobilovou trubku, která se konec konců valně neliší od oněch trub, jimiž už Josue troubil na Jericho, může dostat patent a může se usadit klidně v jižní Kalifornii a nosit hedvábné spodní prádlo po celý zbytek svého života.

Mluví-li o nákladech svých pokusů, musím se také zmínit o ohromném počtu rostlin, větví, sazenic a stromů, které se ukázaly úplně bez ceny, nebo jejichž hodnota je pro mne pochybná při vysokých mých požadavcích a které proto bylo nutno zničit. Můj způsob urychlování práce přírody stojí mne tvrdou práci, neustále studium a přemýšlení; hromadné provádění mých pokusů — to je druhá polovice mé metody — mne stojí hromadu peněz. Neboť příroda žádá za všechno náhradu; co někdo získá pokusem ve světě rostlinném, musí zaplatit na některé jiné straně. Soustředím se na křížení rostlin a provádím tuto práci s nekonečnou trpělivostí, pečlivostí a bdělostí v tom oboru, kde pracují hmyz, ptáci a ssavci ve svém vlastním oboru a kde jejich působení je nepřímé, plýtvavé a způsobující spoustu ztrát. Potřebuji co možná největší počet variací, abych z nich vybíral, a zákony přírody mi tento výběr dovolují. Ale pokuta, kterou zaplatím, je náklad pěstění desetitisíců, abych měl materiál, z něhož vyberu dvacet, nebo pět nebo jednu rostlinu či strom, která je taková, jakou chci anebo na níž je aspoň vidět, že může přijít o něco dále, než její bratři.

PSYCHOLOGIE

Dr. K. J. Beneš:

Na periferii vědy.

I.

Je známo, že ve vědě více než kdekoli jinde lze vystačit na celý život s otázkou velmi speciální. Lze na příklad vystačit se studiem ovogenese (vývoje vajíčka) až do smrti a zemřít s blahým vědomím, že následovníkům zbude ještě práce nad hlavu. Vědec odborník žije s pocitem bezpečnosti a pohodlí, jež skýtají vymoženosti vědy a její zákonitost. Je zcela absorbován svou prací, miluje pořádek, klid a počestný život v mezích navyklých zákonů, jež přijímají se samozřejmostí, s jakou se právě zákony sluší přijímat. A jako obyvatel Václavského náměstí prchá zděšeně z nebezpečné a nevlídné periferie města do svého bezpečného a zamilovaného centra, tak vědec odborník prchá k svému studiu vývoje vajíčka, z periferie vědy, jestliže byl tak neopatrný, že se dal až tam vylákat.

Projevy a diskuse, jež vyvolal nedávný pobyt paní Silbertové v Praze, vyústily jako dosud vždycky ve dva navzájem se potírající extrémy, z nichž jeden všechno šmahem přijímá, kdežto druhý zase všechno šmahem popírá; hrstka těch, kdož snaží se zaujmouti opatrný, kritický postoj uprostřed, ocitá se v pramálo záviděníhodné situaci, jsouc předmětem nájezdů, ne-li posměchu z obou stran. Hned tu musím upozornit na jednu

povážlivou věc: u nás vědecké kruhy všimají si těchto zjevů zpravidla jen při senačních příležitostech: prskavka vybuchne a zase zhasne. Co téměř anebo snad docela chybí, je systematické, nehlukné studium stranou vsí senačnosti.

V diskusi nejvíc překvapil výrok z úst velmi autoritativních, že buď má pravdu celá dosavadní věda, a pak tak zvané okultní jevy jsou podvod, anebo nejsou podvod, a pak tím celá dosavadní věda padá. Výrok ten je víc než povážlivý: je sám o sobě důkazem, jak odborník pracující na malém úseku své disciplíny snadno stává se obětí své vlastní specialisace.

Kardinální otázka zní: je nebo může býti to, čeho neznáme, takové povahy, že by úplně zničilo a učinilo nepotřebným všechno to, co jsme dosud poznali, utřídili a zařadili do archivů lidské vědy? Zmíněný autoritativní výrok tuto povahu přímo předpokládá, neboť jinak by vůbec nekladl své kategorické »buď — anebo«, jež se tak trochu podobá známému rozkazu cara Petra III., když mu oznámili, že mezi námořnictvem vypukl tyf: »Nařizují, aby se nemocní námořníci ihned uzdravili!« Autor kategorického »buď — anebo« nařizuje podobně, aby tak zvané okultní jevy byly podvodem, protože podle jeho mínění ohrožují celou dosavadní vědu. Ale je-li tomu tak, pak citovaný výrok, zdánlivě vytrysklý z hluboké oddanosti vědě a rozumu a z hluboké víry v ně, prozrazuje mimoděk hlubokou a povážlivou nedůvěru v ně! Bylo by, tuším, velmi špatným vysvědčením pro vědu, kdybychom museli uznat, že se dožila r. 1927 jen proto, aby byla nucena kapitulovat před paní Silbertovou. Vpravdě ovšem tak zlé to není. Ale i kdybychom uznali tak zvané okultní jevy za naprosto odporující našim dosavadním poznatkům, neplyne odtud ještě kapitulace vědy. Nemějme obav: není vůbec příčiny připisovati těmto jevům takový epochální význam a pokusím se hned vysvětliti proč. Okultní jevy jakožto jevy »zázračné« by jen tehdy ohrožovaly vědu, kdyby už dnes v ní samé nebylo lze naléztí nic, co by se svou »zázračností« jim vyrovnalo. Nuže, kdo se věnoval na universitě studiu přírodních věd, ví, že zejména biologie (ale také fyzika a chemie) obsahuje celou řadu věcí, jež jsou sice předmětem běžných universitních přednášek a státních zkoušek, ale ve skutečnosti nejsou o nic méně »zázračné«, než kterýkoli výkon paní Silbertové. (Upozorňuji, že tím naprosto nechci dokazovat, že výkony této dámy nejsou eskamotérským podvodem, nýbrž pouze ukázat, že jakékoli kategorické »buď — anebo« je tu předčasné, neodůvodněné a tedy unáhlené.)

Víme velmi málo o mozkovém mechanismu, ale vůbec nic nevíme o povaze a podstatě oněch psychických dějů, jež se v mozku odehrávají. Co je lidská myšlenka? Nevíme a tím méně je nám co známo o síle, jež jí je projevem. Užíváme svých myšlenek, tisíciletá kultura je z nich vybudována, ale podstata myšlenky samé je nám tajemstvím. Právě tak ovšem užíváme elektrických motorů, telefonie, telegrafie a radiotelefrafie, jež jsou příkladem největšího technického rozmachu a zároveň důkazem triumfu lidského rozumu, ale podstata elektřiny samé zůstává nám záhadou. Sestupujeme do hlubin hmoty, odkrýváme v mrtvém atomu podivuhodnou soustavu iontů, kroužících v zákonitých drahách kolem »jádra«, soustavu, jež v malém napodobuje obrovské soustavy sluneční, s jejich planetami-ionty, kroužícími vesmírem kolem slunce.

Pronikáme na samé hranice hmoty, ale hmota nám mizí, a stojíme před vírem kroužících energií. Ale co je energie? Nevíme a se stanoviska kategorického »aut — aut« jsme nuceni celý svět, sami sebe, ba i autora onoho kategorického soudu prohlásiti za zázrak a za něco, co každou chvíli může vážně ohrozit dosavadní naši vědu. Bylo by možno sestavit velmi tlustou knihu z takových otazníků, jež zalidňují periferii vědy, kde nedokončené ulice lidských poznatků trčí otevřeny do neznáma, plného nebezpečí a překvapení, na něž tak snadno zapomíná v pohodlí a bezpečí žijící muž z Václavského náměstí, chci říci odborník, trávící svůj život kdesi v centru vědy nad mikroskopickými preparáty nějakých vajíček.

Nejsou tak zvané okultní jevy jedinou otázkou, s níž si dnešní věda neví rady. Spíše naopak lze říci, že téměř mizí v záplavě otázek jiných, neméně záhadných. Ale ovšem s ničím nenadělá se tolik hluku jako právě s okultismem a v ničem odborníci nepostupují tak nešikovně a přímo šosácky jako právě v této oblasti. A v tom také bude asi jedna z hlavních příčin, proč všichni ti Nelové nás s takovou vytrvalostí trápí.

Za těchto okolností, jak patrně, vyřknouti jakékoli »bud — anebo« je při nejmenším velmi neopatrné. Lidská věda byla průběhem staletí již častěji nucena prováděti korektury, aniž tím ztratila na své vážnosti. Ostatně neskrývá se v samé povaze vědy jistá revolucnost, jistá dobrodružnost? Věda, jsouc průkopníkem, dobyvatelem a objevitelem, jest odvážným podnikem lidského rozumu, v jistém smyslu hrou, a musí proto s určitým, ba velkým rizikem počítat. Každé vědecké badání právě tak jako každé umělecké dílo je v jistém smyslu experimentem — na to nebudiž zapomínáno.

Ale, nechť to zní jakkoli paradoxně, na druhé straně je to právě věda, která vychovává nejkonservativnější šosáky jednak proto, že specialisací zúžuje obzor pracovníkův a nutíc ho soustředit se k drobné práci, mění ho v pedanta, jednak proto, že většina vědeckých pracovníků právě to, co je ve vědě riskantního, dobrodružného, ba hráčského, rozměňuje v drobné mince pohodlnosti a bezpečí.

Jsou však jiné a opravdu závažné příčiny, proč se vědecké kruhy k okultním jevům chovají s rezervou.

1. Okultní jevy byly staletým vývojem vtaženy do sféry náboženské a učiněny centrem všelijakých mystických spekulací, jichž se věda jistě právem štítí.

2. Okultismus je oblast opravdu periferní, v níž se potuluje spousta dobrodruhů, taškářů a podvodníků. Kdesi v Německu dokonce prý existuje celá továrna na výrobu pomůcek k vyvolávání fenomenů, běžných v spiritistických seancích.

3. Všecka slavná media typu paní Silbertové byla nakonec vždycky odhalena jako podvodná individua, což je tím horší, že jsou sama o sobě vzácnými výjimkami. Protože však je zjištěno, že všecka tato individua mediumistické schopnosti skutečně měla, nelze, chcem-li zůstat logickými, v š e c k y jejich výkony prohlásiti za podvod a zůstává tedy nerozhodnuto co podvodem skutečně bylo, a co nebylo. Ostatně slovo »podvod« není tu zcela na místě (rozumí se ovšem, že úplně mimo diskusi jsou media profesionální!), protože medium z těchto podvodů nemá vůbec žádného materiálního prospěchu. Ale proč tedy media podvádějí? Nehledíc k touze po »slávě«, kterou by bylo možno

připustit, zdá se, že se tu navzájem kombinují dvě hlavní příčiny: a) Media jsou zpravidla stížena duševní nebo nervovou chorobou, při níž klam a šalba jsou přímo příznaky, b) Protože media zpravidla fanaticky věří v spiritistickou teorii a jsou přímo posedlá touhou »nevěřící« experimentatory obrátit na svou »víru«, napomáhají projevům všude tam, kde se jim z nějaké příčiny nedaří nebo nejsou dosti přesvědčivé.

4. Ani jediný pokus nebyl dosud konán za takových podmínek, jaké experimentální vědy předepisují, to jest za podmínek, jež zaručují naprostou objektivnost a důvěryhodnost. Třeba však hned dodat, že my vůbec neovládáme podmínek, za nichž se okultní jevy projevují, a v důsledku toho nemůžeme pokusy kdykoli a za jakýchkoli podmínek opakovati; ale přihodilo se, že pokusy opakované za přísnějších podmínek než původně, se nezdařily.

Podle svých zkušeností bych řekl, že největší obtíž, na niž při zkoumání narazíme, je dvojitá. První tkví v tom, že jevy, jichž byli svědky účastníci seance s paní Silbertovou, jsou úkazy nejvyšší vzácné. V praxi (abych tak řekl) setkáváme se s úkazy zpravidla zcela všedními a vůbec nesensáčními. Průměrná media, a mohou to být sama o sobě i velmi dobrá, nemají vůbec schopností paní Silbertové, nýbrž jsou to většinou tak zv. media mluvící, řídkěji už tak zv. media kreslící. Já alespoň za necelé dva roky, kdy jsem se zabýval těmi věcmi, nestal jsem se svědkem ani jediného z těch úkazů, jež líčí společníci paní Silbertové, kroně levitace velkého, těžkého dubového stolu jídelního (znáte přece ony kolosy v starých domácnostech!) a jednoho případu velmi zajímavého zření na dálku, ačkoli jsem absolvoval slušnou řadu seancí s několika pražskými medii, z nichž dokonce dvě, paní N. a paní P., těšila se svého času popularitě a vážnosti.

Druhá obtíž je v oné nábožensko-mystické atmosféře, v níž okultní jevy se hromadí, jako elektřina v suchém ovzduší. Prostředí u Neubertů a jejich způsob uspořádání seance je také výjimka. Zpravidla máte co činiti s lidmi zcela nebo téměř neinteligentními, kteří se shromažďují v malých nebo velkých kroužcích k náboženským obřadům a nikoli proto, aby dělali pokusy. Mně alespoň nezbylo nic jiného, než vyhledat takové spiritistické shromáždění, v něm se s medii seznamovat a pomocí nich pomalu pronikat do menších kroužků, zpravidla velmi uzavřených. Jejich uzavřenost má za následek novou nesnáz. Mnozí z těchto lidí jsou sice přímo posedlí po »vědeckých autoritách« a jsou velmi hrdí, mohou-li ve svém středu uvítat návštěvníka, jež lze oslovovat »pane doktore«, protože při své prostomyslnosti a důvěřivosti každého pana doktora hned pokládají za vědeckou autoritu, která už pouhou svou přítomností jim vědecky dokazuje správnost spiritistické nauky. Po této stránce jejich naivnost je přímo dojemná. Má to ovšem tu výhodu, že vám při seanci dovolují leccos, co by obyčejnému svému »bratru« nebo »sestrě« nikdy nedovolili. Jenže mnohem více je těch, kteří jsou fanaticky nesnášliví a ve své víře vysoko povzneseni nad všecku vědu a kteří právě proto brání se přijímatí do svého středu nové členy, zejména jsou-li podezřelí z pochybovačnosti. Musel jsem zpravidla velmi opatrně skrývat své odmítavé stanovisko k spiritismu, zejména chtěl-li jsem býti připuštěn do soukromých kroužků s výše jmenovanými medii, a vpraviti se do nepříjemné úlohy pravověrného spiritisty. Hned na

počátku jsem si dokonce svou neopatrnou otevřeností zkazil přijetí panem Z. do společnosti, v níž podle mých informací prováděly se pokusy ve stylu paní Silbertové. Pan Z. jakmile seznal mé odmítavé stanovisko, prostě mi přímo do očí řekl své »ne«, ač jsem mu byl doporučen zmíněným médiem paní N., a dokonce odepřel mi i zapůjčit své protokoly s odůvodněním, »že duchové si toho nepřejí«. Už z toho bude, tuším, jasno, jak obtížný je i pouhý styk s těmito lidmi, natož pak pokusy samé. Opatřování nejprostších záruk při seanci naráží na nelibost, ba přímo na odpor; Tito lidé prostě věří, proto každou nedůvěru nebo opatrnost pokládají za urážku. V důsledku toho nezbývá, než se podrobit různým spiritistickým ceremoniím, při nichž někdy bývá člověku hodně horko, protože se sám před sebou cítí směšným.

Ale tato obřadnost (zpěv, modlitby, ceremonielní oslovování duchů a p.) má na druhé straně svůj zvláštní účel. Vyvolává náladu, již media zřejmě potřebují, aby se dostala do transu. Příchod transu ohlašuje se pravidelně tím, že medium začne z hluboka, jaksi ze všech sil, hlasitě, často až chrčivě dýchat, načež buď v sedě ztuhne, anebo, což je častější, loutkovitě se vztyčí a stojíc ztrne. Oči jsou zavřeny. Po dobu trvání transu vyznačuje se dokonalou necitelností, nereagujíc ani na nejbolestivější dráždění, a jeho údy odolávají jakémukoliv násilnému tlaku, takže je nelze žádným způsobem donutit k pohybu, dokonce ani drážděním svalů střídavým elektrickým proudem. Jindy však zase obraz je poněkud jiný. Medium, zůstávajíc úplně necitelné, zachová si naprostou volnost pohybů, chodí živě gestikuluje (ale pohyby neodměřenými), směje se (vždycky poněkud ztuhle, se zavřenými ústy), mění barvu hlasu i způsob řeči (tichá a nesmělá žena hřmí a bouří jako nejlepší řečník v parlamentě), a v obličejí jeví mimiku přímo hereckou. Viděl jsem také případ, kdy tělo media bylo úplně ztuhlé kromě pravé ruky, jež se mu po celé trvání transu chvěla jako houslistova ruka při tremolu. Probuzení z transu je klidné jako probuzení ze spánku.

Nelze se tedy diviti, že to všechno dohromady působí nanejvýš sugestivně a rozčiluje. Ve větších kroužcích, kde vždy se najde několik sensitivních jedinců, má tato atmosféra obzvláště zlé následky. Představme si, že v zešeřelé místnosti náhle jeden, dva (jednou dokonce tři) účastníci podlehnou dojmům, jsou přepadeni křečovitými záchvaty a zmitají se za strašlivého, nelidského řevu na židli nebo na podlaze! A jak přímo drtivé dojmy naskýtají se v seancích pro prosté a věřící lidi, vysvitne nejlépe z těchto dvou ukázek, jež uvádím podle svých zápisků:

1. Medium . . . upadlo v trans, vstalo a duch, jím se projevující, úpí a nařiká, že tu zanechal dceru Mařku. Jedna z přítomných, slečna . . . s pláčem vrhne se mediu do náručí. Medium, ač projevuje nejprudší pohnutí, samo nepláče, ale jaksi zaslzným hlasem ji nabádá, aby byla hodná, aby pokračovala na cestě nastoupené (t. j. spiritismem), vzkazuje pozdravy matce a bratrům. Všeobecné rozčilení. Všichni přítomní pláčí.

2. Noví návštěvníci: pan . . . s paní a dcerou. Všichni v hlubokém smutku. Dovídáme se, že jim v těchto dnech zemřela dcera, a paní přítomným několika médii líčí velmi živě její poslední okamžiky. Přišli, protože jim slíbila, že jim bude podávati zprávy ze

záhrobí. Paní má chorobné vzezření a je už předem silně rozrušena. Shromáždění ovládá zvědavost, zda se její dcera skutečně projeví. A skutečně se projevuje médiem . . . , jež kleká před svou matkou (nevím, jak jinak to vyjádřit), vzpíná k ní ruce, děkuje jí za vše, líčí jí své štěstí a spokojenost na onom světě atd. Scéna, svým způsobem velmi dramatická, pro onu dámu končí neblaze: hrozným odporným záchvatem, na nějž ještě dnes ne bez zachvění vzpomínám. Varoval jsem ji ústně i písemně, vysvětloval jsem jí, — ale všechno bylo marné: propadla spiritismu bez záchranu.

Jak vidno z těchto dvou ukázek, je třeba velmi dobrých nervů, má-li člověk zachovat klid a rozvahu. Vzpomínám si, že jsem jednou na důtklivé prosby vzal s sebou svého kolegu dra H., který jsa poněkud chorých nervů, tuto svou jedinou seanci tehdy odstonal. Lze si tedy představit, jak sugestivně působí toto prostředí i na experimentátora samého.

Pokud se týče medií samých, jsou to většinou ženy, méně muži, ale vždy jsou to lidé nejvyšší politováníhodní alespoň se stanoviska člověka normálního, zdravého. Media sama jsou ovšem velmi hrda na své schopnosti vzdor všem trampotám, jež jim přinášejí, pokládajíce je takřka za zvláštní milost boží. Rozhodně však vědomí výlučnosti dává jim zvláštní pocit štěstí. Tak alespoň shodně vypovídala všechna media, jež jsem po této stránce zpovídal. Rozumí se samo sebou, že všechna media bez výjimky pevně věří v spiritismus, věří, že jsou pojátkem mezi záhrobím a tímto světem, a že duchové zemřelých se jimi projevují. Uvedu příklad:

Paní N., velmi dobré medium. Vdova po úředníku. Její otec zemřel na paralysu mozku. Má děti, které chodí již do školy, z nich jedno jeví již dnes mediální schopnosti(!). Sama však je zdravá, silná žena, velmi nápadně lišící se od jiných medií, jichž churavost je již na první pohled patrna. Je také inteligentnější jiných. Byl jsem informován, že v její přítomnosti v jistém kroužku podjali se tak zv. fysikálních pokusů (to jsou fenomény typu paní Silbertové) a žádal jsem ji proto, aby se jich podjala znovu. Odmítla však s odůvodněním, že s ohledem na své děti nemůže se odvážit věci tak nebezpečných. Zato měl jsem příležitost znamenati si dvě její velmi zajímavé výpovědi; na otázku: Co cítíte, když upadáte v trans?, vyličila mi, že duch s ní nejprve rozmlouvá, prose jí, aby mu dovolila, aby se skrze ní mohl projevit. Když vidí, že je to duch dobrý, což pozná podle jasnosti jeho záře, dovolí mu to, nikoli však, je-li to duch nízký. V tom případě se však stává, že duch ze zlosti se postaví vedle ní a žádného jiného k ní nepustí. Tázal jsem se jí dále, co je podle jejího mínění příčinou zjevu, že media ve svých projevech se tak často pletou, přeríkávají a zarážejí, takže někdy jejich věty jsou úplně beze smyslu. Věc tu vysvětlovala takto: Když upadne do transu, vidí všechny myšlenky přítomných, jež tvoří před ní tím větší chaos, čím shromáždění je četnější a méně jednotlivé ve své víře. Záleží pak na zdatnosti media, aby z tohoto chaosu dovedlo vybrati nejlepší myšlenky. Schopnost tyto myšlenky vidět a vybírat dává jí právě duch, jenž do ní na chvíli vstoupí.

Trampoty, jež médii jejich schopnosti přinášejí, jsou nemalé. Paní P. a její dcera paní H., obě velmi dobrá media, vypravovaly mi, že mají každou chvíli, i ve dne, doma i na ulici vidění, většinou světlá: ohni-

vé mříže, zlatě planoucí sloupy, různobarevné, kmitající se blesky, s nebe padající déšť nádherně zářících květín, různé postavy. Na příklad paní H. šla k polednímu . . . skou ulicí a náhle vidí, jak černá postava vyrůstá nad domy do obrovských rozměrů, až sahá od země až do oblak.*) Obě ženy žily v neustálé ostražitosti před zlými, nízkými duchy. Zejména večer před spaním vykonávaly zvláštní obřad na ochranu před těmito nebezpečnými elementy. Zapomněl jsem již podrobnosti tohoto obřadu, nepoznamenav si jich, vím jen, že obřad se skládal z modliteb a z kladení nějakých předmětů do postele pod slavník. Paní P. se mi přiznala, že jednou pro přílišnou únavu obřad vynechala a byla by to bezmála zaplatila životem, neboť ve spaní byla přepadena běsem, jakousi nestvůrnou obludou, jež ji chtěla uškrtit. Na štěstí se však s vynaložením posledních sil probudila a zažehnala jej výkřikem: Ve jménu Ježíše Krista!

Beze vší pochyby jsou to příznaky duševní choroby, o níž ovšem může podat posudek pouze psychiatr. Ale je otázka, vyvinuje-li se tato choroba paralelně s medijskými schopnostmi, či jsou-li tyto schopnosti také jejím příznakem nebo jejím důsledkem.

P O Z N Á M K Y

Finance politických stran. Dostáváme četné dotazy, co má znamenati článek p. dra J. Schieszla v 2. čísle »Přítomnosti«; jsme tázáni, je-li třeba považovat za naše mínění, že politické strany mohou se nějakou formou korupce žít z veřejných peněz. Ovšem že to není naše mínění; morálka »Přítomnosti« byla v těch věcech, jak známo, vždy právě opačná, a nehodláme se obracet. Ale nechápeme článek p. dra Schieszla tímto způsobem. Nikdo nemůže od nás očekávat, že bychom pomáhali volat na politické strany: obohacujte se! Ony i bez takového povzbuzování svedou věru dosti. Každé přikývnutí k tomu, aby strany se neostýchaly žít z veřejných peněz, by bylo kruté nebezpečné; nikdo si neumí představit, kde by to skončilo, kdyby zásada veřejné morálky byla prolomena: politické strany by vydíraly zcela bez ostychu. Ale poněvadž vždy sympatizujeme s tím, kdo zjistí a vyřkne nějaký fakt, bylo nám sympatické, že p. dr. Schieszl veřejně konstatoval fakt, že žádná strana nežije ze svých peněz. Považujeme za nutné, aby se konečně jednou o té věci mluvilo. Nejhorší je tvářit se, jakobychom ničeho neviděli. Mimo to nevidíme důvod, proč potlačit konstatování, že ne pouze agrární strana, nýbrž i jiné žijí z cizích peněz. Čím více pravdy přijde ven, tím lépe. To právě byla jedna z příčin naší opozice proti bývalé všennárodní koalici, která zavedla toto hospodaření stran na veřejné útraty, a to za souhlasu i těch stran, které dnes jsou v opozici.

Z týdne. — Viktor Dyk napsal do »Fronty« elegický a ovšem všemi demokratickými cnotmi oplývající článek, ve kterém takto praví:

»... útvar dnešní vlády útvaru většiny potud neodpovídá, že není v ní politickým svým zástupcem zastoupena jedna

*) Podobně její matka. Sedí za dne ve svém pokoji a najednou vidí, jak pokojem kolem ní defiluje sedm much, každá velikosti člověka. Šest ji minulo bez povšimnutí, ale sedmá se na ni vrhla, ale výkřikem: »Ve jménu Ježíše Krista!« ji zahnila.

ze stran většiny . . . Věc byla zcela normální až do té chvíle, kdy strana národně demokratická rozhodla se reklamovat zastoupení ve vládě, jehož se principiálně nezřekla, ale na něž v době utvoření poslední vlády prozatím nereflektovala. Stala se nenormální teprve ve chvíli, kdy reklamující své zastoupení a prezentující svého kandidáta, tohoto zastoupení nedosáhla. A stala se ještě nenormálnější, když tento stav trvá už přes půl roku . . . Zajisté že prezident jmenuje vládu . . . Lze však také přiznat právo, aby o zastoupení stran ve vládě rozhodovaly ne věcné námitky, ale osobní antipatie? . . . Aby se tudíž neproděloval stav, který dobré pověsti našeho státu jako státu demokratického není prospěšný, bylo by záhodno, aby . . . atd.«

Pan Dyk jakožto strážce důstojnosti demokracie nemůže si dělat nárok na valnou pověst; není to tak dávno, co projevoval ohromnou chuť býti nedemokratem, totiž fašistou. Nemá tedy mnoho práva na udílení rady, jak zachovati dobrou pověst státu demokratického. Pokud se věci samé týká, lze připomenouti, že p. Dyk tu říká na plná ústa to, o čem oficiální tisk strany zachovává hrobové mlčení, aby příliš nevešlo ve veřejnou známost, že strana utrpěla blamáž. Ano, je to úplná pravda, nač si stěžuje p. Dyk: strana národně demokratická dožaduje se už půl roku, aby její poslanec dr. Matoušek se stal ministrem ochodu, a nemá žádného úspěchu s tím dožadováním. Pan Dyk ukazuje prstem na presidenta jakožto na překážku; není třeba mu to rozmlouvat. Podle našeho názoru nemůže býti president považován za pouhý, byt vznešený piják na všechno, na čem se ta nebo ona strana usnese. Je v pravomoci presidentově býti strážcem dobrých mravů tam, kde politické strany na dobré mravy zapomínají. Má-li president nějaké námitky proti národní demokracii, tedy právě z toho důvodu, že tato strana, zahrávajíc si s fašismem, ohrožovala dobrou pověst demokratického státu, na níž p. Dykovi tolik záleží. Je jen přirozeno, že nejvyšší ústavní činitel bdí nad tím, aby se do vlády nedostal někdo, kdo podporuje hnutí protiústavní, a že žádá od národní demokracie jisté záruky. Tuto stránku věci považovali bychom již za vyřízenou, ne proto, že národní demokracie vydala jakés takés papírové prohlášení, ale proto, že dnes už i ona ví, že sázet na fašism je sázet na špatnou kartu. Zbývá osobnost kandidáta, p. dr. Matoušek, jehož volba nedošla souhlasu presidenta. Pan dr. Matoušek se proslavil tím, že v době, kdy protihradní konjunktura byla v rozkvětu, podal jako vládní referent o rozpočtu ministerstva zahraničí takový referát, jaký by byl slušel řečníku opozice, nikoliv vládnímu; z žádného jiného důvodu než z toho, aby podrazil nohy dru Benešovi. President zdá se býti názoru, že muž, který se dopustil takové neslovnosti, nemá patřičné kvality pro úřad ministerský, a že neloyalnost nemá býti odměňována křeslem ministerským. Není ostatně třeba obracet se v té věci veřejně hned na presidenta: president jmenuje ministry na návrh vlády, a vláda dosud žádného návrhu nepodala. Budou si tedy národní demokraté musít vyřídit tu věc nejdříve v lůně koalice a zeptat se p. ministerského předsedy, stojí-li mu tato osobní záležitost za konflikt s presidentem.

»Venkov« s náramnou radostí uvítal článek dra Jos. Schieszla o politických stranách a jejich financích z 2. čísla »Přítomnosti« a napsal o tom úvodník. Píše v něm:

»Dává-li průmyslník — národní demokrat — své straně několik tisíc ročně, to nemusí taková strana zakrývatí . . . Dá-li správní rada národně demokratická v nějakém podniku sto tisíc na svou stranu — to není čin zavřitelný. Dá-li rolnický podnik — máme jich už dostatek, které mají povinnost podporovat rolnickou stranu — na náš fond deset tisíc, je to čin rozumný a správný . . . Ale dočista jinak se

mají věci u sociálních demokratů a komunistů... Noviny občanských stran mohou klidně přijímat inserty od velkých, t. zv. kapitalistických podniků. Bere-li však »Právo lidu« nebo »Rudé právo« peníze za inserty od kapitalistů, pak jsou to úplatky... Není čestné, když sociální demokrat nebo komunista stará se, aby příslušníci jeho strany získali pozemkové vlastnictví...«

Krátce řečeno, socialistům přisluší jen chudoba a vzdychání. Musí se smířit s tím, že jiné strany pošlou proti nim do voleb miliony a oni tam půjdou s holýma rukama. To je přirozená převaha agrárníků a národních demokratů nad socialisty. — Jsme vděční p. dru Schieszlovi, že se dotkl otázky financí politických stran. Nad tou věcí se neprávem zavírají oči, veřejnost dělá, jakoby nevěděla, že se strany musí z něčeho žít. Ale tak, jak si to představuje »Venkov«, to nepůjde. Je známo, co dovedou miliony ve volbách, a nikdo objektivní nemůže se smířit s tím, aby jedny strany měly všechno a druhé nic. To by se musilo zařídit zcela jiným způsobem. »Venkov« se ostatně mylí, pokládá-li za samozřejmost, že agrární strana bere peníze od velkostatkářů a národních demokratů od průmyslníků: agrární strana vydává se také za stranu »maloroľnického lidu«, a, jak známo, zájmy velkostatkářů a zájmy maloroľnického lidu se často rozcházejí; není tedy správně, zavazuje-li se agrární strana vděčností jen části svých příslušníků. (Neboť to i »Venkov« přepouští, že dárci peněz něco za to očekává.) A strana národně demokratická, pokud víme, vydává se za stranu všenárodní, nikoliv za průmyslovou, nelze tedy vůbec považovat za samozřejmé, bere-li peníze od průmyslníků. Citujeme článek »Venkova«, abychom ukázali na tu samozřejmost, s níž opět jednou předpokládá, že je zcela správné, mají-li agrárníci všechno a ostatní nic. To bude nutno agrárníkům rozmluvit.

Profesor Žilka píše jménem českých evangelíků v »Kostnických jiskrách« u příležitosti debaty o svobodné škole:

»Musí býti mezi námi jasno. My nemůžeme býti lhostejní k tomu, když se nepokryté hlásá škola beznáboženská a protináboženská jako cíl vývoje. Narážíme právě u stran socialistických namnoze na tvrdé nepochopení pro náboženství samo o sobě a pro jeho místo v duchové kultuře společnosti... Naše kultura vznikla za vydatné spolupráce křesťanství a v podstatě ve svých mravních složkách stojí na křesťanských zásadách a padá s nimi. My se nikdy nepropůjčíme k tomu, abychom pro krásné oči a pro pochvalu zástupců pokroku zapřeli své rozhodné náboženské stanovisko a svůj křesťanský cíl ve výchově společnosti. Půjdeme s nimi, pokud půjde o svobodu školy, ale půjdeme neohrožené, třeba sami kupředu oproti každému, kdo by chtěl protináboženským duchem vésti naši mládež. Náboženství samo nelze ničím nahradit, ani překonat. Strany socialistické škodí socialismu, když nerevidují velmi důkladně své zastaralé stanovisko k náboženství a škodí duchovému vývoji společnosti.«

K tomu připsal katolický orgán, že je to »mužné slovo na adresu pokrokářů.« Až dosud platili protestanti za věrné stoupence pokrokových stran, ba sedali často na jedné větvi s Volnou myšlenkou. Zdá se, že tak v budoucnosti nebude zředycky. Až se rozvine konečný velký boj o náboženství, budou evangelíci a katolíci viděti jeden v druhém přirozeného spojence v boji proti nenáboženskému okolí. Ukazují se již známky toho. Stanovisko českých evangelíků v boji o moderní školu překvapí možná mnohé, kdož v nich přestávali vidět lidi náboženské. Předpovídali jsme to několikrát: čím více se bude rozšiřovat ve světě nevěra, tím více budou katolíci a protestanti puzeni

k sobě. Konečný obraz nebude: protestanti proti katolíkům, nýbrž protestanti a katolíci proti nevěře.

Co se stalo: pan poslanec Tuka napsal do »Slováka« svůj novoroční článek, který i většinou koalice byl považován za protistátní. Dokonce i »Lidové listy« ostře Tuku pokáraly a žádají od ludové strany rozhodnutí. Ale »Národní listy«, které jsou známy svým hledáním velezrady po všech koutech a které nemohou odpustit českým sociálním demokratům společný sjezd s německými, se Tuky ujaly. Řekly, že se pro to nemá dělat takový křik, a ještě leccos toho druhu. Je ovšem zřejmo, proč se pro to nemá dělat takový křik: národní demokracii je vláda pravice tak milá, že v ní raději klidně sedí s iredentistou, než aby dopustili, aby důkladné vyúčtování s tímto iredentistou vládu pravice nějak ohrozilo.

Trocký a jeho druzi vydali provolání, jímž se odvolávají ke komunistické internacionále, aby se jich ujala proti »nesmyslnému a bezcílnému vyhnanství«. Což je Trocký opravdu tak špatně informován? Nebo je to pouhé gesto? Lze předpokládati s největší pravděpodobností, že komunistická internacionála nehne ani prstem. Všechny sekce komunistické internacionály jsou zcela závisly na ruských penězích a neodvází se podniknout nic proti dočasnému moskevskému pokladníkovi, jímž je nyní Stalin. Československá komunistická strana by se přes noc úplně shroutila bez ruských subvencí, a v ostatních komunistických stranách to není o nic lepší. Proto bude volání Trockého marne. I v komunistické sféře platí, že člověk musí mít do politiky peníze.

»Venkov« občas uveřejňuje seznam obcí, které se vyslovují pro novelisaci sociálního pojištění. Jsou to ovšem samé malé ryze selské obce, a nebylo by zajisté těžko vymoci na nich, aby se vyslovily proti sociálnímu pojištění vůbec. Netřeba pochybovati, že proti sociálnímu pojištění dělníků by se ochotně vyslovili všichni sedláci, kdyby to od nich bylo žádáno. Ale státnická moudrost není v tom, poslouchati sobeckých přání jedné třídy. Nejen sedlák, ale i dělník musí býti citově připoután k tomuto státu; poněvadž dělník nemá půdu, může být připoután pouze vyspělým sociálním zákonodárstvím. Ale když už si »Venkov« tolik zakládá na hlasu svých obcí jako na hlasu lidu: přeje si zkusit, kolik obcí by se vyslovilo pro zrušení agrárních cel?

NOVÉ KNIHY

H. G. Wells: *Anna Veronika*, Román, Přeložil Moir. Cena Kč 34.—. Nákladem »Pokroku«. Román statečné ženské duše, zápasící o svobodu, Anna Veronika, dcera střízlivého otce v londýnském předměstí, dostane se do konfliktu se svým otcem, který jí chce vnucovat svou vůli; prchne z domova do Londýna, kde marně hledá zaměstnání, pokračuje ve studiu biologie, zamiluje se znenáhla do rozvedeného asistenta Capesa, je však příliš hrda, než aby doznala svoji lásku. Stěží unikne milostným nástrahám stárnoucího příznivce, zaplete se však do sufražetského hnutí a je uvězněna pro účast na demonstraci. Ve vězení dochází k rázoru, že je nutno se pokoriti. Vrací se domů k otci, zasnoubí se s mužem, kterého nemiluje, poznává však svůj omyl, zruší zasnoubení, odhalí Capesovi svou lásku a odchází s ním do Švýcarska. Po návratu do Londýna oba houževnatou prací vynucují si uznání společnosti: on jako spisovatel světového jména a ona jako matka... Román je vlastně životopisem pí. Wellsově i kusem autobiografie velkého spisovatele.